

Činnosť verejnej ochrankyne práv počas funkčného obdobia 2017 – 2022

OBSAH

SKRATKY	4
00 ÚVOD	5
01 PRIORITY A PRIESKUMY 2017 – 2022	6
01.1 PRÁVA SENIOROV	6
01.2 ĽUDIA V TIENI	7
01.3 PRÁVA ŽIVNOSTNÍKOV, MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKATEĽOV	8
01.4 PRÁVA ŽIAKOV A ŠTUDENTOV	9
01.5 PRÁVA PACIENTOV	10
01.6 MY A BUDÚCE GENERÁCIE – PRÁVO NA OCHRANU ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA	11
02 NOVÉ TĚMY V KANCELÁRII 2017 – 2022	13
02.1 VOĽBA POŠTOU ZO ZAHRANIČIA	13
02.2 STERILIZÁCIE ŽIEN V ROZPORE S PRÁVOM	14
02.3 HOVORME OTVORENE O PÔRODOCH: ĽUDSKOPRÁVNÝ PRÍSTUP PRI POSKYTOVANÍ ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI PRI PÔRODOCH	15
02.3 PRÁVO PÁROV ROVNAKÉHO POHLAVIA NA UZNANIE ICH VZŤAHU V PRÁVNOM PORIADKU SR	17
02.3 PRÁVO NA UDELENIE POBYTU OSOBE ROVNAKÉHO POHLAVIA NA ZÁKLADE STATUSU RODINNÉHO PRÍSLUŠNÍKA	18
02.3 PODANIA NA ÚS SR	18
03 OCHRANA ZÁKLADNÝCH PRÁV A SLOBÔD V ČASE PANDÉMIE	22
04 POKRAČOVANIE V AKTIVITÁCH PREDCHODCOV	33
04.1 OCHRANA PRÁV DIEŤAŤA V TRESTNOM KONANÍ	33
04.2 PROBLEMATIKA „ČESKOSLOVENSKÝCH“ DÔCHODCOV	34
04.3 VÄZENSTVO	35
04.4 VYUŽÍVANIE TELOVÝCH KAMIER POLICAJTMÍ PRI VYKONÁVANÍ SLUŽOBNÝCH ZÁKROKOV	36
04.5 PRÁVO NA NEZÁVISLÉ PRESKÚMANIE POLICAJNÝCH POSTUPOV	37
04.6 „VYHRADENÉ PRIESTORY“ NA POLICAJNÝCH STANICIACH	38
04.7 ROVNAKÝ PRÍSTUP OBČANOV SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM K SLUŽBÁM, KTORÉ POSKYTUJE VEREJNÁ SPRÁVA	39
04.8 PRÁVO NA PRÍSTUP K PITNEJ VODE	41
04.9 PRIEŤAHY V SÚDNOM KONANÍ	42
04.10 PRIEŤAHY V REŠTITUČNÝCH KONANIACH	44
05 OSVETOVÁ ČINNOSŤ	45
06 REGIONÁLNE VÝJAZDY	53

SKRATKY

CPT	- Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu
ČSFR	- Československá federatívna republika
ESLP	- Európsky súd pre ľudské práva
EÚ	- Európska únia
GP SR	- Generálna prokuratúra Slovenskej republiky
Kancelária	- Kancelária verejného ochrancu práv
LGBTI	- lesbický, gejský, bisexuálny, transrodový a intersexuálny
MDV SR	- Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky
MF SR	- Ministerstvo financií Slovenskej republiky
MO SR	- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky
MPSVR SR	- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MS SR	- Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky
MŠVVŠ SR	- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MV SR	- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
MVE	- malé vodné elektrárne
MZ SR	- Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky
NR SR	- Národná rada Slovenskej republiky
OPCAT	- Opčný protokol k Dohovoru OSN proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu
OSN	- Organizácia spojených národov
SD EÚ	- Súdny dvor Európskej únie
SR	- Slovenská republika
ÚS SR	- Ústavný súd Slovenskej republiky
Ústava	- Ústava Slovenskej republiky
ÚVZ SR	- Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky
ZSSK	- Železničná spoločnosť Slovensko, a. s. s prívlastkom „Národný dopravca“

Napriek tomu, že katalóg charakteristík ombudsmanských inštitúcií je rozmanitý, nemali by byť pochybnosti o tom, že uholným kameňom pri ich konštituovaní a následnej činnosti je princíp nezávislosti. Ak má verejný ochranca práv nestranne preskúmať podnety podávateľov vo vzťahu k postupom orgánov verejnej moci a dávať odporúčania na základe vnútroštátnych právnych noriem a právnych princípov v súlade s princípmi demokratického a právneho štátu, zohľadňujúc pritom medzinárodnoprávne záväzky plynúce z dohôd, ktorými je SR viazaná, ako aj vychádzať z ich interpretácie ESĽP a SD EÚ, potom nemôže byť závislý od moci štátu. Jeho poslaním je preskúmať podnet, so zachovaním princípu vypočutia druhej strany, a v prípade zistenia porušenia práv podávateľa, dôsledne stáť na jeho strane, a teda navrhovať opatrenia orgánu verejnej moci s očakávaním pozitívnej spätnej väzby a pri jej nedostatku ďalej komunikovať v záujme dosiahnutia nápravy. Použiteľné je v tomto prípade opätovné pripomínanie a vyžadovanie splnenia odporúčaní, pri ich odmietnutí komunikácia s nadriadeným orgánom, a to až po vládu SR. V prípade systematického zlyhania je daná možnosť navrhnúť prerokovanie záverov ako mimoriadnej správy v NR SR, prípadne po splnení podmienok je možné využiť aj najvýznamnejšie oprávnenie – ultima ratio – obrátiť sa na ÚS SR s návrhom na vyslovenie nesúladu s Ústavou. V prípade, ak sa preskúmaním nezistí porušenie základných práv a slobôd podávateľa, upovedomí verejný ochranca práv o tom podávateľa a oznámi tento výsledok orgánu verejnej moci, proti ktorému podnet smeruje.

Predkladaný odpočet z činnosti verejnej ochrankyne práv za obdobie 29.3.2017 až 29.3.2022 predstavuje sumár ťažiskových aktivít a nadväzujúcich návrhov, opatrení a odporúčaní verejnej ochrankyne práv v tomto období a nadväzuje na výročné správy 2017 – 2021, mimoriadne správy 2018, 2020, polročný odpočet činnosti verejnej ochrankyne práv (september 2019), ako aj návrh odporúčaní a opatrení verejnej ochrankyne práv predložených NR SR za obdobie 2016 – 2019 v marci 2020.

01 PRIORITY A PRIESKUMY 2017 – 2022

Podľa § 13 ods. 1 zákona o verejnom ochrancovi práv verejný ochranca práv koná na základe podnetu fyzickej osoby alebo právnickej osoby alebo z vlastnej iniciatívy. V rámci výkonu svojej funkcie som si preto pri začatí svojho funkčného obdobia stanovila za svoje prioritné oblasti na roky 2017 – 2022 nasledujúce témy:

- práva seniorov,
- práva ľudí v tieni,
- práva živnostníkov, malých a stredných podnikateľov,
- práva žiakov a študentov,
- práva pacientov,
- My a budúce generácie – právo na ochranu životného prostredia.

01.1 PRÁVA SENIOROV

V rokoch 2017 a 2018 som zrealizovala **celoslovenský prieskum zameraný na úroveň kontroly dodržiavania ľudských práv v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov**. Z prieskumu vyplynulo, že medzi najzásadnejšie problémy patria nasledujúce skutočnosti.

Príliš nízky počet kontrol

Ak štát dostatočne nekontroluje stav zariadení pre seniorov je pravdepodobné, že sa v mnohých z nich porušujú ľudské práva. Dokazujú to aj niektoré prípady, jedným z nich je napríklad kauza v zariadení Iris, v ktorom sa o seniorov staral nekompetentný personál a ohrozoval ich tak na živote.

Výskum sa zamerával špecificky na kontrolu v troch typoch zariadení sociálnych služieb, kde často dlhodobo bývajú osoby vo vyššom veku: ide o zariadenia pre seniorov, špecializované zariadenia a domovy sociálnych služieb (a prípadne ich kombinácie). Ku koncu roka 2016 poskytovalo tieto tri typy služieb celkom 756 poskytovateľov, počet prijímateľov predstavoval 36 121 osôb. Z prieskumu vyplynulo, že v porovnaní s počtom zariadení je počet kontrol neprimerane nízky. MPSVR SR ich v priemere ročne vykonalo 8, vyššie územné celky 90 a obce 120, čo je vzhľadom na počet sledovaných zariadení (756) nedostatočné.

Zákon jasne nestanovuje právomoci kontrolných orgánov

Je zrejmé, že orgány kontroly sú rôznorodé a navyše, zákonná úprava je v tomto prípade pomerne roztrieštená a zmätočná. Problém ilustruje aj prípad zariadenia Iris. Až štyri kontrolné orgány nepreskúmali situáciu, hoci mali indície, že zariadenie je problematické. Domnievali sa totiž, že kontrolnú kompetenciu má iný orgán.

Väčšina kontrol sa zameriava iba na formality

Prieskumom som tiež zistila, že okrem nízkeho počtu kontrol je problém aj v spôsobe ich výkonu. Často sú zamerané najmä na písomné podklady a spisy a nereflektujú reálny stav a kvalitu poskytovania sociálnych služieb. Prieskum Kancelárie napríklad zistil závažné nedostatky v zariadení, kde sa už kontrola uskutočnila a ktoré neboli zo strany kontroly zistené: muži a ženy nemajú osobitne vyčlenené WC a sprchu, v izbách nemajú nainštalovaný telefón alebo signalizáciu, niektoré chodby nie sú dostatočne osvetlené. Okrem toho sa seniori musia prispôsobovať povinnému rannému buditku a večierke, chýba im aktívna realizácia vypracovaných postupov pre ich individuálnu podporu. Tí, ktorí trpia zníženou mobilitou, nie sú počas dňa aktívni, v izbe iba sedia alebo ležia na posteli. Je preto potrebné nielen zvýšiť počet kontrol, ale aj zrealizovať zmenu v ich zameraní. Štát sa musí zaujímať aj o reálne podmienky, v akých seniori žijú.

O svojich zisteniach som informovala všetky dotknuté orgány, ktorým som zaslala i návrhy na nápravu. V rámci pokračujúceho prieskumu zameraného na práva seniorov navštívili zamestnanci Kancelárie šesť zariadení s cieľom zistiť, aké sú v nich reálne podmienky. Ako sa pri prieskume ukázalo, v zariadeniach často stále prevažujú potreby inštitúcie pred potrebami jednotlivých ľudí. Ako príklad môžeme uviesť povinné vstávanie, večierky, skoré ranné umývanie, nepoužívanie oddelujúcich paravanov či nemožnosť uzamknúť sa na toailete alebo v sprche.

V kontexte odporúčaní vyplývajúcich z prieskumu a adresovaných relevantným orgánom ako pozitívum vnímam fakt, že v roku 2019 boli posilnené kapacity MPSVR SR na výkon kontroly v zariadeniach sociálnych služieb.

Zároveň tiež oceňujem návrh zákona o inšpekcii v sociálnych veciach, ktorý v roku 2021, predložilo MPSVR SR. Tento návrh zákona kreuje právnu úpravu inšpekcie v sociálnych veciach.

Účelom predkladanej novej právnej úpravy je vytvoriť funkčný systém správneho dozoru a tým prispieť k posilneniu efektívnosti a kvality sociálnej pomoci poskytovanej v rámci práva sociálneho zabezpečenia.

01.2 ĽUDIA V TIENI

Národný preventívny mechanizmus v miestach s obmedzenou osobnou slobodou

Dôležitým prvkom prevencie voči zlému zaobchádzaniu sú systematické návštevy miest, v ktorých sa nachádzajú, alebo môžu nachádzať, osoby s obmedzenou osobnou slobodou alebo také osoby, ktoré sú závislé na poskytovaní inštitucionálnej starostlivosti. Je potrebné, aby takéto návštevy realizovala nezávislá inštitúcia, ktorá by mala k dispozícii odborníkov z oblasti medicíny, psychológie, pediatrie či geriatrickej.

Dôstojné zaobchádzanie s osobami, ktorým bola obmedzená osobná sloboda, prispieva k ich neskoršej jednoduchšej reintegrácii

do spoločnosti a k znižovaniu recidívy. Posilnenie prevencie zlého zaobchádzania s osobami s obmedzenou slobodou je tiež cieľom OPCAT. SR podpísala OPCAT v decembri 2018, doposiaľ však nepristúpila k jeho ratifikácii.

OPCAT zavádza dvojpilierový systém kontroly zaobchádzania s osobami pozbavenými osobnej slobody. Prvý pilier predstavuje národný preventívny mechanizmus. Druhým pilierom je Podvýbor OSN na predchádzanie mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Každý zmluvný štát protokolu sa zaviazal vytvoriť si jeden alebo viacero nezávislých národných preventívnych mechanizmov na predchádzanie mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu na vnútroštátnej úrovni.

SR si zatiaľ nezriadila národný preventívny mechanizmus, ktorého cieľom by bolo zabezpečovať pravidelnú a systematickú kontrolu zariadení, v ktorých sa nachádzajú osoby s obmedzenou osobnou slobodou. Na tento stav upozorňuje aj CPT.

MS SR už niekoľko rokov pracuje na legislatívnom zámere s cieľom vytvorenia národného preventívneho mechanizmu. V roku 2021 bol do legislatívneho konania predložený už v poradí druhý legislatívny návrh. Po zrealizovaní medzirezortného pripomienkového konania však legislatívny proces nepokračoval, a to napriek tomu, že predpokladaná účinnosť novej právnej úpravy bola stanovená na deň 1. januára 2022.

Z dôvodu potreby zvýšenia štandardu ochrany základných práv osôb obmedzených na osobnej slobode považujem za dôležité, aby bol proces ratifikácie Opčného protokolu k Dohovoru OSN proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu a prijatie legislatívnej úpravy národného preventívneho mechanizmu završený v čo najkratšom čase.

01.3 PRÁVA ŽIVNOSTNÍKOV, MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKATEĽOV

Do priorít Kancelárie som, s cieľom podporiť zlepšenie podnikateľského prostredia, zaradila aj prioritu zameranú na preverenie fungovania obchodných registrov a ich digitálneho prepojenia.

Cieľom tejto priority bolo zmapovanie možností pre zlepšenie podnikateľského prostredia predovšetkým malých a stredných podnikateľov, so zameraním na časovú efektívnosť a bezproblémový chod registrového prostredia. Samotné zisťovanie bolo realizované prostredníctvom dotazníkového prieskumu adresovaného registrovým súdom.

Z prieskumu realizovaného v roku 2019 vyplynuli viaceré skutočnosti, ktoré registrové súdy považujú za problematické a ktoré bránia vyššej efektívnosti registrových konaní. Medzi hlavné problémy bola zaradená najmä nedostatočná prepojenosť obchodného registra s referenčnými registrami a neprepojenosť registra diskvalifikácií s programovým vybavením CORWIN, rovnako tiež aj celková funkčná nedostatočnosť systému CORWIN. Problém s personálnou poddimenzovanosťou sa týkal

najmä Okresného súdu Bratislava I, na ktorom je dlhodobo nepomer medzi vysokým nápadom vecí a počtom vyšších súdnych úradníkov.

S obsahom zistených nedostatkov som sa obrátila na MS SR a požiadala ho o prijatie opatrení smerujúcich k odstráneniu zistených technických a prevádzkových nedostatkov a v rámci možností i parciálnych personálnych problémov a prekážok, ktoré sú zodpovedné za zníženú efektivitu práce a za zníženú funkčnosť Obchodného registra SR.

V súvislosti s mojimi odporúčaniami v predmetnej veci ma ministerka spravodlivosti v priebehu roka 2020 informovala o **čiasťkových nápravách**. Sekciou civilného práva MS SR bolo zorganizované stretnutie so zástupcami registrových súdov, na ktorých boli registrové súdy kvôli dosiahnutiu efektívnej spolupráce a odstráneniu zbytočných prieťahov pri spracovávaní agendy požiadané o určenie kontaktných osôb pre oblasť čistenia obchodného registra, pre prepojenie s referenčnými registrami a pre novoupravený proces zrušenia a likvidácie obchodných spoločností. Zároveň bol MS SR pripravený a predložený nelegislatívny materiál „Návrh opatrení k efektívnemu fungovaniu obchodného registra“, ktorý obsahuje ucelený systém celého radu zmien, prijímaných legislatívnych, technických a manažérskych opatrení smerujúcich k efektívnej zmene a k novému informačnému systému obchodného registra.

01.4 PRÁVA ŽIAKOV A ŠTUDENTOV

Diskriminácia a segregácia rómskych detí v slovenskom školstve

Kancelária už dlhodobo zameriava svoju pozornosť na monitorovanie stavu dodržiavania práva na vzdelanie bez diskriminácie pre rómske deti v slovenskom školstve. Nielen zistenia z prieskumov v rokoch 2013,¹ 2014² a 2015,³ ale aj výsledky práce viacerých organizácií zaoberajúcich sa danou problematikou, opakovane poukazovali na nedostatky vo fungovaní výchovno-vzdelávacieho systému na Slovensku.

V súvislosti s pretrvávajúcou diskrimináciou rómskych detí v slovenskom školstve iniciovala Európska komisia konanie pre podozrenie z porušenia Smernice Rady 2000/43 /ES o rasovej rovnosti v roku 2015.

Medzinárodné organizácie na ochranu ľudských práv, ako aj individuálne podnety riešené Kanceláriou tiež opätovne poukazovali na nesprávne zaradovanie rómskych detí do škôl a tried určených pre deti s ľahkým mentálnym postihnutím, ako aj na nezákonnú prax zriaďovania etnicky homogénnych tried, či vytváranie etnicky homogénnych bežných škôl pre rómske deti.

¹ Správa verejnej ochrankyne práv o uplatňovaní práva na vzdelanie detí/žakov príslušníkov rómskej národnostnej menšiny so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, Bratislava júl 2013.

² Správa verejnej ochrankyne práv, Vplyv praxe testovania školskej spôsobilosti na základné práva dieťaťa z nepodnetného prostredia s kultúrnou, sociálnou, jazykovou bariérou, najmä z rómskej národnostnej menšiny, Bratislava júl, 2014.

³ Správa verejnej ochrankyne práv o výsledkoch prieskumu získavania informovaného súhlasu od rodičov žiaka základnej školy (s osobitným zameraním na zisťovanie postupu, ktorým školy získavajú informovaný súhlas od rómskych rodičov žiaka s kultúrnou, sociálnou a jazykovou bariérou, aj žiaka so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami), Bratislava december 2015.

Vzhľadom na tieto skutočnosti som sa rozhodla komplexne analyzovať⁴ prijaté opatrenia navrhované mojou predchodkyňou, pani Janou Dubovcovou. Na základe výsledkov analýzy auditového prieskumu o dodržiavaní a o ochrane základného práva na vzdelanie som konštatovala, že od začatia konania Európskej komisie proti SR prijaté zmeny na úrovni MŠVVŠ nepriniesli badateľný pokrok v súvislosti s odstránením diskriminácie a segregácie v systéme vzdelávania.

Prístup k vzdelávaniu pre rómske deti z marginalizovaných rómskych komunít sa ešte výrazne zhoršil prechodom na dištančné vzdelávanie v dôsledku pandémie COVID-19. Výskumy odhadujú, že až 60 % rómskych žiakov a žiačok nemalo počas prvej vlny pandémie kontakt s učiteľom a až 70 % z nich nebolo vôbec zapojených do vyučovania v dôsledku chýbajúceho počítačového vybavenia, prístupu k internetu alebo nedostatočných zručností a rodinných podmienok pre prácu vo virtuálnom priestore.

Napriek tomu, že MŠVVŠ SR v roku 2020 deklarovalo záväzok odstrániť diskrimináciu a segregáciu rómskych žiakov a žiačok vo vzdelávacom systéme, neprijalo zatiaľ všetky potrebné konkrétne kroky na jej elimináciu v praxi. Pozitívnou zmenou je však novozavedená povinnosť predprimárneho vzdelávania v materských školách pre päťročné deti, ktorú schválila NR SR v roku 2019. Aby bola táto zmena úspešne implementovaná v praxi, jej nevyhnutnou súčasťou musí byť aj rozšírenie kapacít materských škôl.

Nesprávne zaradovanie rómskych detí v špeciálnych triedach a školách pre žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím má zásadný dopad na ich neskoršie uplatnenie sa na trhu práce. Porušovaním práva na vzdelanie bez diskriminácie a segregácie uzatvárame celé generácie detí pochádzajúce z marginalizovaných rómskych komunít do bludného kruhu chudoby.

01.5 PRÁVA PACIENTOV

Nútené odstraňovanie reprodukčných orgánov transrodových osôb

V roku 2018 som preskúmavala aj podnety týkajúce sa procesu prepisu rodu transrodových osôb na Slovensku. Tento proces je podmienený podstúpením chirurgického zákroku na tele transrodových osôb s cieľom odstrániť ich reprodukčné orgány, resp. dosiahnuť u týchto osôb neplodnosť.

Predmetný postup bol uvedený do praxe Oznámením Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky z roku 1981. Toto oznámenie však už v súčasnosti nie je platné ani účinné, a je v rozpore s čl. 13 ods. 1 Ústavy, v zmysle ktorého možno povinnosti ukladať iba zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd.

⁴ Správa verejnej ochrankyne práv o stave prijatia navrhovaných opatrení z rokov 2013, 2014 a 2015 v oblasti výchovno-vzdelávacieho procesu na Slovensku s cieľom zlepšovania ochrany a dodržiavania základných práv a slobôd osôb, Bratislava máj 2018.

Medicínske zákroky a operácie tohto druhu, medzi ktoré patrí aj sterilizácia, sa navyše dotýkajú podstatných telesných funkcií človeka a majú dopad aj na viaceré aspekty integrity jednotlivcov, vrátane ich telesného a duševného zdravia a ich emocionálneho, duchovného a rodinného života.

Sterilizácia môže byť vykonaná legitímne na základe požiadavky osoby. Napríklad ako prostriedok antikoncepcie, alebo pre liečebné účely, teda v prípadoch, kedy bola presvedčivo stanovená medicínska nevyhnutnosť zákroku. Odlišná je situácia v prípadoch, kedy sa od duševne spôsobilých, plnoletých pacientov požaduje podrobiť sa sterilizácii bez ich požiadavky. Takýto postup je nekompatibilný, resp. je v rozpore s požiadavkou rešpektu ľudskej slobody a dôstojnosti, ktorá je jedným zo základných princípov, na ktorých bol vytvorený Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

V tejto súvislosti som preto navrhla MZ SR, aby vytvorilo v čo najkratšom čase nové metodické usmernenie, resp. štandardy poskytovania zdravotnej starostlivosti pre transrodové osoby v súvislosti s procesom prepisu ich rodu, ktoré budú mať na jednej strane právnu silu zodpovedajúcu povinnostiam z nich vyplývajúcim a na strane druhej budú v súlade s pozitívnym záväzkom SR rešpektovať právo transrodových osôb na ľudskú dôstojnosť a na súkromný život v zmysle čl. 3 a čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

MZ SR popisovanú situáciu transrodových osôb eviduje a zriadilo pracovnú skupinu, ktorej cieľom je vytvorenie metodiky, resp. štandardov zdravotnej starostlivosti pre transrodové osoby. Takéto štandardy sa však doposiaľ nepodarilo prijať.

01.6 MY A BUDÚCE GENERÁCIE – PRÁVO NA OCHRANU ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

V októbri 2020 som využila svoje právo ustanovené v zákone o verejnom ochrancovi práv a podľa § 24 tohto zákona som predložila NR SR **„Mimoriadnu správu verejnej ochrankyne práv o situácii v riešení environmentálnych záťaží na území Slovenskej republiky“.**

Dôvodom, pre ktorý som podala túto mimoriadnu správu bolo zistenie skutočností, ktoré nasvedčovali tomu, že konaním niektorých orgánov verejnej správy došlo nielen k závažnému porušeniu základných práv a slobôd, ale aj to, že porušenie sa týka väčšieho počtu osôb.

S cieľom ochrany ústavného práva na ochranu zdravia pre každého (čl. 40 Ústavy), práva na priaznivé životné prostredie a ochranu životného prostredia (čl. 44 Ústavy), a tiež aj práva na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia (čl. 45 Ústavy) som pokladala za potrebné upozorniť touto mimoriadnou správou na skutočnosti zistené počas môjho prieskumu a predložila som aj viacero návrhov, ktorých cieľom je prispieť k rýchlejšiemu odstraňovaniu environmentálnych záťaží na území SR.

Problematika environmentálnych záťaží sa dostala do pozornosti širokej verejnosti i orgánov verejnej moci a ostatných orgánov verejnej správy

začiatkom 90. rokov minulého storočia (najmä v súvislosti s odchodom okupačných vojsk bývalej Sovietskej armády z územia ČSFR a v súvislosti odstraňovaním škôd na životnom prostredí, ktoré na našom území zanechali), no čiastočne sa stala aj predmetom procesu tzv. veľkej privatizácie, keď sa do zákona o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby dostala povinnosť vyhodnocovať záväzky podniku z hľadiska životného prostredia a v prípade zisteného znečisťovania vyčíslávať škody na životnom prostredí.

Ako mnohé iné veci súvisiace s „veľkou privatizáciou“ sa však, žiaľ, ani tento úmysel nepodarilo úplne realizovať a celý rad bývalých štátnych podnikov v minulosti prechádzal do súkromných rúk bez toho, aby noví vlastníci preberali záväzky súvisiace s environmentálnymi dlhmi (povinnosťou odstraňovať environmentálne záťaž, ktoré v minulosti vyprodukovali štátne podniky, ktoré privatizovali).

Napriek celkovo zvýšenej pozornosti venovanej problematike environmentálnych záťaží v ostatných rokoch, doposiaľ sa na území SR nepodarilo odstrániť podstatnú väčšinu z tohto nebezpečného a zdraviu ohrozujúceho dedičstva priemyselných, vojenských, banských, dopravných či poľnohospodárskych aktivít.

Z celkovo 152 registrovaných environmentálnych záťaží, ktoré sú podľa Registra environmentálnych záťaží zaradené do kategórie B (potvrdená environmentálna záťaž) s vysokou prioritou ($K > 65$), teda environmentálne záťaž, ktoré sa nachádzajú na území jednotlivých krajov SR a ktoré sú klasifikované ako najviac ohrozujúce nielen životné prostredie, ale aj život a zdravie všetkých obyvateľov, ktorí sa nachádzajú v dosahu ich zamorenia, v 73 prípadoch nebol doposiaľ určený pôvodca environmentálnej záťaže, lebo príslušný orgán ani nezačal konanie o určení povinnej osoby na jej sanáciu podľa § 5 ods. 1 zákona o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže.

Toto zistenie pokladám za obzvlášť alarmujúce, najmä vzhľadom na skutočnosť, že vo všetkých prípadoch ide o environmentálne záťaž s vysokou prioritou, ohrozujúce nielen životné prostredie, ale aj život a zdravie všetkých obyvateľov už niekoľko desiatok rokov.

Nejde teda o „časované bomby“, ktoré môžu kedykoľvek vybuchnúť (ako sú často charakterizované environmentálne záťaž) ale, podľa môjho názoru, o už „vybuchnuté bomby“, ktorých ničivé následky pre životné prostredie, zdravie človeka a celkovo prírodu už pôsobia, hoc to nie vždy vieme dostatočne rýchlo a presne rozpoznať.

V súvislosti s uvedenou problematikou evidujem prijatie novely zákona o environmentálnych záťažach NR SR v novembri 2021, ktorej cieľom je zabezpečiť návratnosť verejných zdrojov vynaložených na sanáciu envirozáťaží na pozemkoch súkromných vlastníkov. Zároveň však vnímam aj pochybnosti, ktoré boli voči uvedenej novele vznesené zo strany odbornej verejnosti, ako aj prezidentkou SR pani Zuzanou Čaputovou, ktorá uvedenú novelu zákona vetovala s tým, že má pochybnosti o jej súlade s Ústavou.

Za pozitívum považujem predloženie novely zákona o geologických prácach do legislatívneho procesu, ktorá v prípade prijatia NR SR posilní verejnú dostupnosť informácií o environmentálnych záťažach.

02 NOVÉ TĚMY V KANCELÁRII 2017 – 2022

Počas svojho funkčného obdobia som sa v Kancelárii zaoberala aj novými témami, ktorých potreba riešenia vyplynula jednak z individuálnych podnetov doručených do Kancelárie, prípadne som sa im venovala aj v rámci konania z vlastnej iniciatívy.

Poslaním a úlohou verejného ochrancu práv je, okrem riešenia podnetov konkrétnych osôb, a teda porušovania práv v konkrétnom prípade, aj kultivovanie celkového právneho prostredia tak, aby základné práva a slobody každého boli chránené a napĺňané v takej miere, v akej to od SR vyžaduje nielen Ústava, ale aj medzinárodné zmluvy a dohovory, ktoré majú v zmysle čl. 7 ods. 5 Ústavy prednosť pred zákonmi. Verejný ochranca práv teda poskytuje základným právam a slobodám aj abstraktnú ochranu.

Táto jeho úloha sa manifestuje napr. aj v jeho oprávnení podávať návrhy na ÚS SR vo veciach súladu právnych predpisov, ak ich ďalšie uplatňovanie môže ohroziť základné práva alebo slobody alebo ľudské práva a základné slobody vyplývajúce z medzinárodnej zmluvy, ktorú SR ratifikovala, a ktorá bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom.

Ďalším z takýchto opatrení je aj oprávnenie verejného ochrancu práv konať z vlastnej iniciatívy. V prieskumoch, ktoré sú vykonávané bez ohľadu na konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť konkrétneho orgánu verejnej správy, príp. na konkrétne porušenie práv konkrétneho podávateľa, sa zameriava pozornosť na to, či určitý systém je udržateľný z pohľadu ochrany ľudských práv.

02.1 VOĽBA POŠTOU ZO ZAHRANIČIA

Možnosť zúčastňovať sa správy vecí verejných voľbou svojich zástupcov je jedným zo základných pilierov demokracie. Aj napriek náročnejším organizačným požiadavkám, ktoré si voľby poštou vyžadujú, je potrebné, aby sa umožnilo voliť občanom v zahraničí prostredníctvom pošty či prostredníctvom elektronických komunikačných prostriedkov vo všetkých voľbách, teda nielen pri voľbách do NR SR či v referende.

Na odstránenie prekážok pri výkone volebného práva upozorňuje aj Rada Európy v Rezolúcii 1459/2005 Parlamentného zhromaždenia, podľa ktorej majú členské štáty umožniť svojim občanom žijúcim v zahraničí možnosť voliť počas národných volieb.

V roku 2019 sa na mňa so žiadosťou o podporu presadenia zmeny v tejto oblasti obrátili zástupcovia iniciatívy Srdcom doma, ktorá zastupuje občanov, ktorí sa často zdržiavajú v zahraničí, ale napriek tomu chcú mať možnosť voliť vo všetkých voľbách.

V tejto súvislosti som preto odporučila NR SR aby prijala právnu úpravu, ktorá umožní občanom s volebným právom v SR naplniť ich ústavné právo zúčastňovať sa na správe vecí verejných účasťou na voľbách

a v referendách aj v prípade, že sa v čase ich konania nachádzajú v zahraničí. Doposiaľ však takáto legislatíva nebola prijatá.

02.2 STERILIZÁCIE ŽIEN V ROZPORE S PRÁVOM

Od roku 2018 sa v Kancelárii venujem aj problematike sterilizácií rómskych žien vykonávaných v rozpore s právom. Nedobrovoľná sterilizácia totiž predstavuje hrubý zásah do telesnej integrity a dôstojnosti ženy a zanecháva nezvratné následky aj vo sfére súkromného a rodinného života poškodenej osoby.

Za túto nezákonnú prax je SR už 15 rokov terčom opakovanej kritiky zo strany medzinárodných organizácií.⁵ Najnovšie vyzval Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva Slovensko v októbri 2019, aby zabezpečilo primerané, účinné a včasné prostriedky nápravy všetkým obetiam nedobrovoľnej sterilizácie.⁶

Podpora sterilizácií, ako prostriedku na reguláciu pôrodnosti sociálne slabších vrstiev, siaha do obdobia 70. a 80. rokov v socialistickom Československu. No tieto praktiky nevymizli ani po zmene režimu a po vzniku samostatnej SR. Prax nezákonných sterilizácií prevažne rómskych žien na východnom Slovensku bola prvýkrát pomerne komplexne zdokumentovaná v správe mimovládnych organizácií v roku 2003.⁷

Dotknuté ženy boli v minulosti sterilizované buď bez ich informovaného súhlasu, alebo bol informovaný súhlas získaný na základe zavádzajúcich a zastráňujúcich informácií, prípadne k súhlasu došlo v situácii, keď žena nedokázala rozpoznať následky svojho rozhodnutia.

Niektoré protiprávne sterilizované rómske ženy sa po neúspechu na vnútroštátnych súdoch obrátili s individuálnymi sťažnosťami na ESLP. Ten vo všetkých prípadoch konštatoval porušenie práv sťažovateľiek a priznal im finančné zadošťučinenie. Faktom, ktorý potvrdzujú aj neutíchajúce výhrady medzinárodných organizácií a rovnako aj judikatúra ESLP však zostáva, že súčasný vnútroštátny právny rámec neumožňuje poškodeným ženám dosiahnuť účinnú nápravu.

Jediná možnosť domáhať sa reparácie, podľa súčasnej právnej úpravy, je podanie občianskoprávnej žaloby. Tá sa však v mnohých prípadoch javí ako neefektívna, keďže šanca na úspech v súdnom konaní je minimálna.

Najlepším riešením, ktoré by poškodeným ženám zabezpečilo prístup k účinným prostriedkom nápravy a k primeranému odškodneniu, sa javí prijatie osobitnej právnej úpravy. V tejto súvislosti som preto odporučila

⁵ Záverečné zistenia Výboru OSN pre ľudské práva pre SR z r. 2003, 2011 a 2016; Záverečné zistenia Výboru OSN pre odstránenie všetkých foriem rasovej diskriminácie pre SR z r. 2004, 2010, 2013 a 2018; Záverečné zistenia Výboru OSN pre odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien pre SR z r. 2008 a 2015; Záverečné zistenia Výboru OSN proti mučeniu pre SR z r. 2009 a 2015; Záverečné zistenia Výboru OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím z r. 2016, Správy Komiséra Rady Európy pre ľudské práva CommDH(2003)12, CommDH(2011)42, CommDH(2015)21.

⁶ Záverečné zistenia Výboru OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva pre SR z r. 2019.

⁷ Telo i duša: Násilné sterilizácie a ďalšie útoky na reprodukčnú slobodu Rómov na Slovensku, Centrum pre reprodukčné práva a Poradňa pre občianske a ľudské práva, 2003.

NR SR, aby prijala osobitnú právnu úpravu, ktorá by umožnila zohľadniť všetky špecifiká prípadov protiprávnej sterilizácie a zabezpečila jej obetiam prístup k účinným prostriedkom nápravy a k primeranému odškodneniu

Spojenie môjho hlasu s ochotou štátnych inštitúcií prijať zodpovednosť za spôsobenú ujmu sa napokon v roku 2021 premietlo do krokov, ktorých výsledkom bolo nielen symbolické gesto vlády SR v podobe odsúdenia porušovania ľudských práv a ospravedlnenia sa ženám za sterilizácie v rozpore s právom (november 2021), ale tiež vytvorenie platformy odborníkov s cieľom tvorby právneho rámca pre zriadenie mechanizmu na zabezpečenie rýchleho a účinného prístupu k odškodneniu obetí sterilizácií žien. Keďže uvedený proces nie je ukončený, jeho ďalší vývoj si zaslúži náležitú pozornosť.

02.3 HOVORME OTVORENE O PÔRODOCH: ĽUDSKOPRÁVNÝ PRÍSTUP PRI POSKYTOVANÍ ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI PRI PÔRODOCH

Na porušovanie práv žien pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti pri pôrodoch v posledných rokoch upozornili medzinárodné organizácie na ochranu ľudských práv, vrátane OSN⁸ a Rady Európy⁹. Výsmumy¹⁰ mimovládnych organizácií na Slovensku poukazovali na skutočnosť, že aj na Slovensku k takému porušovaniu dochádza. Vzhľadom na uvedené skutočnosti, ako aj na fakt, že do Kancelárie som k tejto problematike dostala aj podnety od občanov a občianok, rozhodla som sa túto oblasť preskúmať z vlastnej iniciatívy.

Poskytovanie zdravotnej starostlivosti pri pôrodoch je dôležité vnímať v kontexte ochrany a dodržiavania práv žien. Právo na zdravie je základné právo garantované v čl. 40 Ústavy. S uplatňovaním si práva na zdravie úzko súvisí aj uplatňovanie si iných ľudských práv, ktoré sú zakotvené nielen vo vnútroštátnej legislatíve SR (najmä v Ústave a v zákonoch), ale aj v medzinárodných dohovoroch, ktorými je SR viazaná.

Zamerala som sa predovšetkým na dodržiavanie práva na informovaný súhlas, na ochranu ľudskej dôstojnosti, rešpektovanie telesnej integrity a psychickej integrity, ako aj na dodržiavanie práva užívať plody vedeckého pokroku a jeho využitia a na ochranu súkromia. Dôležitou súčasťou pôrodnej starostlivosti je aj právo na humánny, etický

⁸ Osobitná spravodajkyňa OSN proti násiliu páchanému na ženách, Správa o ľudskoprávnom prístupe k zlému zaobchádzaniu a násiliu na ženách v reprodukčnej zdravotnej starostlivosti so zameraním na pôrod a pôrodnice násilie, 2019., Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien. 2015. Záverečné zistenia: Slovensko, CEDAW/C/SVK/CO/5-6, 2015. ods. 33 písm. b).

⁹ Komisar Rady Európy pre ľudské práva, Sexuálne a reprodukčné práva žien v Európe (Women's sexual and reproductive health and rights in Europe), 2017, Rezolúcia 2306 (2019) - Pôrodnice a gynekologické násilie, Parlamentné zhromaždenie Rady Európy.

¹⁰ Pozri: DEBRECENIOVÁ, J. (ed.); BABIAKOVÁ, K. – DEBRECENIOVÁ, J. – HLINČIKOVÁ, M. – KRIŠKOVÁ, Z. – SEKULOVÁ, M. – ŠUMŠALOVÁ, S.: Ženy – Matky – Telá: Ľudské práva žien pri pôrodnej starostlivosti v zdravotníckych zariadeniach na Slovensku. Bratislava: Občan, demokracia a zodpovednosť, 2015; BABIAKOVÁ, K. – DEBRECENIOVÁ, J. – HLINČIKOVÁ, M. – KRIŠKOVÁ, Z. – SEKULOVÁ, M. – ŠUMŠALOVÁ, S.: Ženy – Matky – Telá II: Systémové aspekty porušovania ľudských práv žien pri pôrodnej starostlivosti v zdravotníckych zariadeniach na Slovensku. Bratislava: Občan, demokracia a zodpovednosť, Ženské kruhy, 2016; Poradňa pre občianske a ľudské práva a Centrum pre reprodukčné práva, Vakeras zorales – Hovoríme nahlas: Skúsenosti rómskych žien so zdravotnou starostlivosťou o reprodukčné zdravie na Slovensku, 2017.

a dôstojný prístup zdravotníckych pracovníkov a právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života.

Vzhľadom k tomu, že neoddeliteľnú súčasť efektívneho monitoringu dodržiavania ľudských práv predstavuje zber dát, rozhodla som sa zrealizovať aj online prieskum s cieľom zadefinovať, kvantifikovať a lepšie pochopiť príčiny možného porušovania práv žien pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti pri pôrodoch z pohľadu samotných rodičiek. Tento online prieskum mal formu mapovacej štúdie.

V rámci online prieskumu sa podarilo vyzbierať 3 164 výpovedí žien o skúsenostiach z pôrodov. Vážim si hlas každej ženy, ktorá sa zapojila do prieskumu a poskytla tak dôležité informácie o svojich skúsenostiach. Aj vďaka tejto správe a autentickým výpovediam žien sa tak vytvoril priestor na odbornú a celospoločenskú diskusiu k tejto problematike.

Výsledky prieskumu poukazujú na to, že aj napriek zlepšeniam v niektorých oblastiach (napríklad vo vzťahu k vnímaniu správania zdravotníckeho personálu k rodičkám), zdravotná starostlivosť pri pôrodoch v plnej miere nezohľadňuje vedecký a lekárske vývoj pri plnom rešpektovaní práv žien. Najzávažnejšie sú zistenia vo vzťahu k porušovaniu práv na ochranu súkromia, na informovaný súhlas, na ochranu ľudskej dôstojnosti, rešpektovanie telesnej a psychickej integrity a na užívanie plodov vedeckého pokroku.

V súvislosti s týmito zisteniami som sa obrátila na MZ SR, ktoré je ústredným orgánom štátnej správy pre zdravotnú starostlivosť, s návrhmi opatrení na odstránenie zistených nedostatkov. Navrhovala som napríklad zavedenie jednotne aplikovaných štandardov, ktoré budú zohľadňovať vedecký a lekárske vývoj pri plnom rešpektovaní práv žien. Dôležitou súčasťou musí byť monitorovanie ich jednotnej aplikácie, aby všetky rodičky na Slovensku mali prístup ku kvalitnej zdravotnej starostlivosti.

V súvislosti so zabezpečením práva na súkromie a intimitu žien som v správe navrhla zabezpečiť primerané finančné prostriedky pre zdravotnícke zariadenia tak, aby poskytovali dôstojné prostredie pre rodiace ženy a vyhovujúce pracovné podmienky pre poskytovateľov zdravotnej starostlivosti.

Odporúčam tiež prijať legislatívnu úpravu, ktorá by zabezpečila, aby rodičky a pacienti, vrátane maloletých pacientov, mali pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti právo na prítomnosť blízkej osoby alebo osoby určenej pacientom alebo pacientkou.

Jedným z dôležitých odporúčaní je tiež realizácia školení pre zdravotný personál s cieľom zvyšovať povedomie o problematike násilia páchaného na ženách, a taktiež zaviesť pravidelné školenia o tom, ako zabezpečiť slobodný a informovaný súhlas, a tiež posilniť výučbu ľudskoprávných štandardov pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti na zdravotníckych školách. Je tiež dôležité, aby sa vytvoril efektívny kontrolný mechanizmus na prešetrovanie sťažností, ktorý rodičkám a celkovo pacientom, v prípade porušenia základných ľudských práv, zaručí nezávislé preskúmanie a sankcionovanie príslušných inštitúcií a ktorý zabezpečí kompenzáciu a nápravu pre dotknuté osoby.

V júni som na tieto závažné zistenia osobne upozornila aj ministra zdravotníctva pána Vladimíra Lengvarského, ktorý si informácie týkajúce sa správy z prieskumu vypočul a s mojimi závermi a odporúčaniami sa stotožnil. Zároveň zdôraznil, že problémy premietnuté v správe by podľa neho v 21. storočí mali byť už dávno vyriešené. Deklaroval snahu zrealizovať kroky vedúce k zlepšeniu situácie v oblasti dodržiavania práv žien počas pôrodov. Jeho cieľom je zmena systému zdravotnej starostlivosti tak, aby v centre záujmu bol pacient alebo pacientka, v tomto prípade rodička.

V tejto súvislosti veľmi oceňujem, že jedno z mojich odporúčaní bolo prijaté v priebehu niekoľkých mesiacov od vydania správy z prieskumu o dodržiavaní práv žien počas zdravotnej starostlivosti pri pôrodoch. V októbri vydalo MZ SR jednotné štandardy pôrodníckej starostlivosti, v ktorých reflektovalo zistenia vychádzajúce zo správy z prieskumu. Mnohé z opatrení, ktoré som navrhovala, sú súčasťou nových štandardných postupov. Sú medzi nimi pravidlá týkajúce sa sprevádzajúcej osoby, informovaného súhlasu, práva na súkromie či napríklad vykonávania epiziotómie.

Na potrebu prijatia štandardov som upozorňovala nielen ja, ale dlhodobo aj mimovládne organizácie. V ďalšom kroku bude dôležitá ich implementácia do praxe.

02.3 PRÁVO PÁROV ROVNAKÉHO POHLAVIA NA UZNANIE ICH VZŤAHU V PRÁVNOM PORIADKU SR

V roku 2017 som v rámci konania z vlastej iniciatívy vydala Stanovisko verejnej ochrankyne práv k problematike práva párov rovnakého pohlavia na uznanie ich vzťahu v právnom poriadku SR.

Právne uznanie spolužitia párov rovnakého pohlavia je významnou súčasťou rešpektovania základných práv a slobôd, pretože významne zasahuje do súkromného a rodinného života. Menší rozsah priznávanych práv týmto párom je pritom aj v zjavnom rozpore minimálne so zásadou rovnosti definovanou v čl. 12 Ústavy. Úroveň ochrany takéhoto spolužitia sa pritom v členských štátoch Rady Európy postupne zvyšuje.

Z judikatúry ESĽP a zároveň aj zo sociálnych parametrov významných pre konštatovanie pozitívneho záväzku pre uznanie takéhoto spolužitia (napr. výskum verejnej mienky svedčiaci o potrebe zabezpečenia istej úrovne uznania a ochrany) možno vyvodiť, že absencia právneho uznania spolužitia párov rovnakého pohlavia nerešpektuje ani ľudskoprávne záväzky SR.

Preto som odporučila NR SR aby vytvorila právny rámec pre tzv. minimálny štandard uznania spolužitia párov rovnakého pohlavia v súlade s relevantnou judikatúrou ESĽP. Legislatívna zmena v zmysle môjho odporúčania však nebola prijatá.

02.3 PRÁVO NA UDELENIE POBYTU OSOBE ROVNAKÉHO POHLAVIA NA ZÁKLADE STATUSU RODINNÉHO PRÍSLUŠNÍKA

Ďalšou z oblastí, ktorá sa dotýka práv párov rovnakého pohlavia, je diskriminácia pri udeľovaní trvalého pobytu občanovi tretej krajiny na základe sexuálnej orientácie.

V roku 2018 som preskúmala podnet od manželského páru rovnakého pohlavia, ktorý právoplatne uzatvoril manželský zväzok v tretej krajine. Jeden manžel má prítom občianstvo SR a druhý manžel má občianstvo Nového Zélandu. Pár namietal nemožnosť udelenia pobytu na území SR manželovi z Nového Zélandu na základe jeho statusu rodinného príslušníka občana Slovenska.

Na základe analýzy podnetu som konštatovala, že nepriznanie práva na trvalý pobyt občanovi tretej krajiny (ktorý je manželom občana SR rovnakého pohlavia) zasahuje do základných práv a slobôd oboch manželov. Na tomto závere nič nemení ani skutočnosť, že podľa právneho poriadku SR nie je možné uzavrieť manželstvo medzi osobami rovnakého pohlavia.

Právny poriadok viacerých štátov v súčasnosti umožňuje uzatvárať manželské zväzky osobám rovnakého pohlavia. Skutočnosť, že SR odmieta považovať osobu v tomto zväzku za rodinného príslušníka pre účely udelenia trvalého pobytu znamená zásah do základných práv a slobôd takýchto manželov.

Pokiaľ slovenské orgány vyhovejú žiadostiam o trvalý pobyt manželom slovenských občanov opačného pohlavia, ale zároveň odmietajú udeliť trvalý pobyt manželom slovenských občanov rovnakého pohlavia (na základe platne uzatvoreného manželského vzťahu podľa právneho poriadku tretej krajiny), je potrebné tento postup označiť za diskrimináciu z dôvodu sexuálnej orientácie.

Preto som odporučila NR SR, aby prijala zmenu právnej úpravy, ktorá umožní nerušený výkon práva na rodinný život žiadateľov o trvalý pobyt z dôvodu rodinných väzieb (platne uzatvorené manželstvo), bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu. Legislatívna zmena v zmysle môjho odporúčania však nebola prijatá.

02.3 PODANIA NA ÚS SR

Exekúcie voči maloletým osobám

V rámci prieskumu postupu mesta Žilina, ako aj na základe dvoch individuálnych podnetov, som v roku 2017 zistila, že na základe § 77 ods. 2 písm. a) zákona o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady sa v prípade nedoplatkov na miestnom poplatku za komunálny odpad viedli exekúcie voči maloletým osobám.

Pri vymáhaní nedoplatkov na miestnom poplatku vychádzalo mesto Žilina z predpokladu, že osobu poplatníka je automaticky nutné považovať aj za osobu daňového dlžníka, teda subjektu, voči ktorému sa

bude viesť prípadné exekučné konanie. Takýto výklad podporilo aj MF SR.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti som dospela k záveru, že deti sú v praxi vystavené povinnosti, ktorej splnenie od nich nemožno rozumne očakávať, keďže na rozdiel od plnoletých osôb nemajú vytvorené podmienky, aby poplatkovú povinnosť mohli splniť.

Dňa 11. januára 2018 som sa preto obrátila na ÚS SR s návrhom, aby preskúmal súlad ustanovenia zákona o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady s Ústavou a s medzinárodnými zmluvami. 12. septembra 2018 rozhodol ÚS SR tak, že návrh odmietol ako zjavne neopodstatnený. ÚS SR sa však stotožnil s mojím názorom, že zohľadnenie záujmu dieťaťa si vyžaduje aj ochranu pred situáciou, v ktorej by maloleté dieťa nieslo výlučnú zodpovednosť za dlh, ktorý objektívne nemôže splniť.

V kontexte nálezu ÚS SR možno konštatovať, že je potrebné rozlišovať medzi osobou poplatníka a osobou daňového dlžníka. Pojem poplatník má len evidenčný charakter a môže ním byť aj maloletá osoba. Poplatková povinnosť však prechádza na jej zákonného zástupcu, ktorý sa teda stáva daňovým dlžníkom. Znamená to, že v prípade nedoplatku sa musí viesť exekučné konanie voči zákonnému zástupcovi a nie voči dieťaťu.

Ani niekoľko mesiacov po zverejnení uznesenia ÚS SR sa však prax v meste Žilina nezmenila a exekučné konania voči deťom sa viedli aj naďalej. Mesto som upozornila, že týmto postupom nerešpektuje najlepší záujem dieťaťa a vyzvala som ho na opatrenia smerujúce k náprave tohto stavu. Považovala som za potrebné problém doriešiť aj na systémovej úrovni a v apríli 2019 som sa obrátila na MF SR s odporúčaním, aby prijalo metodické usmernenie k zákonu, ktoré by reflektovalo uznesenie ÚS SR. MF SR vyjadrilo záujem problematiku riešiť, a to legislatívnou zmenou, ktorá bola súčasťou novely zákona o odpadoch.

Nová zákonná úprava už bola schválená NR SR a zabezpečila zvýšenie právnej istoty. Jednoznačne totiž vymedzuje prechod povinnosti platiť poplatok za komunálny odpad z maloletej osoby na jej zákonného zástupcu. Zároveň rieši problém s už vzniknutými exekúciami voči maloletým tak, že zákonným zástupcom stanovuje lehotu na vyrovnanie dlhu za maloletú osobu. Po márnom uplynutí tejto lehoty sa dlh stane zo zákona ich vlastným.

Vekové limity pri získavaní kompenzačných príspevkov

Dňa 2. apríla 2020 rozhodol ÚS SR o mojom návrhu na súlad právnych predpisov vo veci diskriminačných vekových podmienok priznávania peňažných príspevkov na osobnú asistenciu a na kúpu motorového vozidla, ktorý bol pripravený v spolupráci s komisárkou pre osoby so zdravotným postihnutím.

Na tento problém ma upozornila komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím, ktorá sa s podnetmi od ľudí so zdravotným postihnutím obrátila na Kanceláriu. Po preskúmaní týchto podnetov som vyhodnotila, že právna úprava bola diskriminačná a zasahovala do práv osôb

so zdravotným postihnutím viesť nezávislý život a plnohodnotne uplatňovať všetky svoje základné práva. Preto som sa rozhodla podať návrh na ÚS SR s požiadavkou na zmenu právnej úpravy a na odstránenie diskriminačných podmienok.

ÚS SR sa stotožnil s týmto návrhom a vyhlásil dotknutú právnu úpravu za nesúladnú s Ústavou, ako aj s medzinárodnými záväzkami SR. Toto rozhodnutie vítam, keďže otvára cestu k peňažným príspevkom mnohým osobám s ťažkým zdravotným postihnutím, ktorým boli tieto príspevky v minulosti odopierané.

Materské príslušníkov silových a záchranárskych zborov

V rámci svojej činnosti som sa zaoberala aj právnou úpravou nemocenskej dávky materské v osobitnom systéme sociálneho zabezpečenia, ktorý sa vzťahuje na príslušníkov a príslušníčky silových a záchranárskych zborov.

Po analýze právnej úpravy som dospela k záveru, že mužskí príslušníci silových a záchranárskych zborov majú sťažený prístup k nemocenskej dávke materské v porovnaní s otcami – bežnými zamestnancami, ktorí sú poistení vo všeobecnom systéme sociálneho poistenia.

Legislatíva všeobecného systému sociálneho poistenia totiž umožňuje, aby otec dieťaťa najskôr po uplynutí šiestich týždňov odo dňa pôrodu poberal v súvislosti so starostlivosťou o dieťa materské za predpokladu, že matka dieťaťa nepoberá materské alebo rodičovský príspevok na to isté dieťa. Takáto možnosť však v zákone o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov úplne absentuje.

Príslušníci zborov síce môžu krátko po narodení dieťaťa prevziať po dohode s matkou starostlivosť o dieťa a na toto obdobie čerpať vo svojom služobnom pomere rodičovskú dovolenku v rozsahu materskej dovolenky ženy, avšak bez toho, aby im vznikol nárok na nemocenskú dávku materské. Jedinými výnimkami sú situácie taxatívne vymedzené v zákone o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov, medzi ktoré patrí neschopnosť matky dieťaťa starať sa o dieťa z vymedzených dôvodov (úmrtie matky, zverenie dieťaťa do osobnej starostlivosti otcovi a pod.).

Súčasne som zistila, že napriek rovnakej sadzbe poistného na nemocenské zabezpečenie (poistenie) vo všeobecnom i osobitnom systéme, majú príslušníci a príslušníčky silových a záchranárskych zborov nárok na nižšie materské než poistenci a poistienky vo všeobecnom systéme sociálneho poistenia. Materské podľa zákona o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov predstavuje len 70 % čistého služobného platu, kým vo všeobecnom systéme sociálneho poistenia to je 75 % denného vymeriavacieho základu, ktorý je pri výkone závislej činnosti totožný s hrubou mzdou.

Takýto rozdiel pritom potiera jednu zo základných ideí vyčlenenia silových a záchranárskych zborov do osobitného systému sociálneho zabezpečenia, ktorou bolo zabezpečenie vyššieho štandardu sociálneho zabezpečenia pre tieto osoby. Keďže uvedený deficit nebol kompenzovaný žiadnym iným benefitom, ktorý by v rámci materstva, resp. v rámci zabezpečovania osobnej starostlivosti o dieťa v období

krátko po jeho narodení zmierňoval uvedenú nerovnosť, rozhodla som sa na tieto skutočnosti reagovať podnetom na zmenu právnej úpravy, ktorý však bol MV SR opakovane odmietnutý.

Z tohto dôvodu som tak využila svoju právomoc a dňa 4. novembra 2020 som ÚS SR podala návrh na začatie konania o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 Ústavy.

V priebehu konania NR SR na svojej 28. schôdzi, 13. mája 2021, prijala poslanecký návrh novely zákona o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov, ktorou došlo k zvýšeniu sumy materského zo 70 % čistého služobného platu na sumu 100 % čistého služobného platu.

Uvedená novela nadobudla účinnosť dňa 1. júla 2021, čím súčasne odpadli dôvody, pre ktoré som v tejto veci iniciovala konanie o súlade právnych predpisov. Z tohto dôvodu som návrh v časti týkajúcej sa výšky materského v osobitnom systéme sociálneho zabezpečenia vzala späť. Vo zvyšnej časti, teda v časti týkajúcej sa nemožnosti poberania materského príslušníkmi silových a záchranárskych zborov, okrem prípadov výslovne uvedených v zákone o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov, som však na svojom návrhu zotrvala.

Odbory profesionálnych vojakov

Na základe doručeného podnetu som sa zaoberala aj súčasnou úpravou realizácie práva slobodne sa združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov v Ozbrojených silách SR. Zákon o združovaní občanov, ako aj zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov, v súčasnosti v zásade znemožňujú vojakom, na rozdiel od policajtov, organizovať sa v odboroch, pričom účasť v odboroch je dôvodom na ukončenie pomeru profesionálneho vojaka.

Profesionálni vojaci sa môžu združovať len v občianskych združeniach s profesijným vzťahom k Ozbrojeným silám SR, ktorých právne a ani faktické postavenie však nezodpovedá postaveniu odborov. Zistila som, že naša aktuálna právna úprava vychádza z porevolučnej nedôvery štátnych orgánov k Ozbrojeným silám SR, ktoré boli oporou predchádzajúceho režimu. V súčasnosti, a to aj v dôsledku členstva SR v medzinárodných transatlantických a európskych organizáciách, by táto nedôvera nemala mať faktické a ani ústavné opodstatnenie. Naďalej však nedošlo k zmene dotknutej právnej úpravy.

Z rozhodovacej činnosti ESĽP a Európskeho výboru pre sociálne práva odvodzujem záver, že v prípade príslušníkov Ozbrojených síl SR je možné prijať reštrikcie vo vzťahu k právu na štrajk či k právu na združovanie sa v odboroch, ale tieto reštrikcie nemôžu ísť tak ďaleko, že odnímu podstatu dotknutého práva a znemožnia tak profesionálnym vojakom účasť v odboroch bez ďalšieho opatrenia. Pri vybavovaní podnetu som si vyžiadala stanovisko MO SR, ktoré vychádzalo z prezumpcie ústavnosti dotknutých ustanovení vnútroštátnych predpisov.

Keďže som zistila, že namietaná právna úprava môže byť v rozpore s Ústavou, ako aj s medzinárodnými záväzkami SR, podala som MO SR podnet na zmenu právnej úpravy. Pretože MO SR sa s mojimi závermi

nestotožnilo ani na osobnom stretnutí, rozhodla som sa, kvôli posúdeniu súladu predmetnej právnej úpravy, podať návrh na ÚS SR.

ÚS SR o predmetnom návrhu doposiaľ nerozhodol.

03 OCHRANA ZÁKLADNÝCH PRÁV A SLOBÔD V ČASE PANDÉMIE

Hlavnou politickou a právnou výzvou, ktorej čelia jednotlivé štáty počas pandémie COVID-19, je schopnosť reagovať na túto krízu spôsobom, ktorý zabezpečí, aby opatrenia prijímané vládou neohrozovali základné piliere demokracie, právneho štátu a ľudských práv.

Postup štátnych orgánov, ktoré participovali na prijímaní opatrení v boji proti pandémie, som na základe podnetov preskúmavala v roku 2020 a v roku 2021.

Moja aktívna úloha pri ochrane základných práv a slobôd počas pandémie je však limitovaná pôsobnosťou, ktorú verejnému ochrancovi práv definuje Ústava a zákon o verejnom ochrancovi práv. Keďže sa moja pôsobnosť nevzťahuje na vládu SR, opatrenia prijímané na jej úrovni som preskúmať nemohla.

Ústavou a zákonom vymedzené postavenie a oprávnenia inštitúcie verejného ochrancu práv vyníma vládu SR spod pôsobnosti verejného ochrancu práv v období „normality“ a zachováva tento stav vyňatia aj v období núdzového stavu, kedy vláda SR, ako orgán exekutívy, koncentruje decízne oprávnenia s možnými dopadmi na základné práva a slobody.¹¹

Zároveň, v prípade rozhodnutia o vyhlásení núdzového stavu a rozhodnutia nadväzujúceho na vyhlásenie núdzového stavu, slovenský právny poriadok nepriznáva aktívnu legitimáciu na podanie návrhu na ÚS SR verejnému ochrancovi práv. Na podanie takéhoto návrhu sú oprávnení len poslanci NR SR, vláda SR, prezident alebo generálny prokurátor.

Verejný ochranca práv preto nie je, spomedzi orgánov verejnej moci reprezentujúcich jej rozdielne zložky, oprávnený zasiahnuť do - z hľadiska slobodnej občianskej spoločnosti - osožnej debaty o výnimočnej spoločenskej situácii formalizovanej do preskúmania uznesení vlády SR a do podoby konania pred ÚS SR.¹²

Uvedený rozsah mandátu verejného ochrancu práv vnímam ako vnútorne rozporný. V situácii núdzového stavu, keď sa v rukách vlády SR koncentruje výkonná moc s cieľom zvládnutia pandémie, a to aj obmedzením viacerých základných práv a slobôd, je z diskusie a z možnosti preskúmania rozsahu obmedzenia základných práv a slobôd vylúčená inštitúcia k tomu povolaná v čase „normality“.

¹¹ § 3 ods. 2 zákona o verejnom ochrancovi práv.

¹² *Mutatis mutandis* bod 19 druhá veta nálezu Pl. ÚS SR 22/2020.

Z uvedených dôvodov som svoju pozornosť zamerala hlavne na rozhodovanie a postupy MZ SR, ÚVZ SR a regionálnych úradov verejného zdravotníctva.

V rámci prijatých opatrení zameraných na ochranu verejného zdravia som poukázala na viaceré zásahy do ľudských práv, ktoré boli z hľadiska neprimeranosti problematické. Napr. pri zavádzaní štátnej karantény, pri procesnom postupe v zamedzovaní prístupu cudzincov na územie SR, pri plošnom zákaze nákupu pre seniorov mimo vyhradený čas, pri prijímaní obmedzení pre seniorov umiestnených v domovoch sociálnych služieb, pri obmedzovaní poskytovania štandardnej zdravotníckej starostlivosti či pri zavedení karantény pre celé rómske osady.

Počas prvej vlny pandémie som v súvislosti s niektorými doručenými podnetmi, ktorými nás podávateľia žiadali o posúdenie prijatých opatrení – napr. vo vzťahu k mimoriadnemu prerušeniu prezenčnej školskej výučby a k jej obnovovaniu počas prvej vlny pandémie, k povinnému noseniu rúšok v školských zariadeniach, k prednostnému umiestňovaniu detí niektorých povolání do materských škôl – po ich preskúmaní a po zohľadnení kritéria primeranosti dospela k záveru, že nimi nedochádzalo k porušeniu základných práv.

Karantény rómskych osád

Tak ako v roku 2020, aj v roku 2021 sme boli svedkami plošného uzatvárania rómskych osád regionálnymi úradmi verejného zdravotníctva. Po preskúmaní týchto opatrení, ako aj spôsobu realizácie jednotlivých karantén som dospela k presvedčeniu, že takýmto postupom dochádza k porušovaniu základných práv a slobôd jednotlivcov nachádzajúcich sa v karantenizovaných osadách.

Moje predchádzajúce upozornenia, ktoré som adresovala ÚVZ SR, nevedli k požadovanej zmene. Preto som sa rozhodla postúpiť svoj podnet na GP SR, spolu so žiadosťou o preskúmanie zákonnosti vyhlášok, ktorými sa nariaďuje karantenizácia osád. Zároveň som GP SR požiadala o zváženie možnosti obrátiť sa v tejto veci aj na ÚS SR.

GP SR môj podnet odstúpila na prešetrovanie jednotlivým krajským prokuratúram. Tieto všetky však postupne môj podnet odložili, lebo medzičasom bola karanténa konkrétnych obcí ukončená a preskúmanie napadnutých vyhlášok stratilo zmysel.

Náboženské slobody

Nepriaznivá epidemiologická situácia priniesla, okrem iných obmedzení, ktorým museli občania čeliť, taktiež dočasné pozastavenie verejného slávenia bohoslužieb.

V tejto otázke sa na mňa v prvej polovici roku 2020 obrátil podávateľ, ktorý namietal nemožnosť slobodne prejavovať svoje náboženské vyznanie. Podávateľ ma žiadal o preskúmanie proporcionality obmedzení prijatých zo strany ÚVZ SR vo vzťahu k právu na slobodu náboženského vyznania v zmysle čl. 24 ods. 2 Ústavy.

Je zrejmé, že obmedzením účasti na bohoslužbách došlo k sťaženiu uplatňovania náboženskej slobody pre všetkých veriacich na Slovensku, čo je bezpochyby možné považovať za zásah do základných práv.

Takýto zásah je možné vykonať len vtedy, ak je to nevyhnutné v záujme ochrany spoločenského záujmu, ktorého ochrana je pre štát prioritou. Preto som pre zistenie, či zásah do slobody účasti na náboženských obradoch bol ústavne konformný, vykonala test proporcionality.

Účelom prijatých opatrení bol primárne verejný záujem na ochrane životov a zdravia osôb. Namietané opatrenia zakazujúce hromadné podujatia boli prijaté celoplošne a vzťahovali sa na všetky subjekty, nielen na cirkvi a náboženské spoločnosti.

Je dôležité podotknúť, že protipandemické opatrenia smerovali k obmedzeniu účasti na kolektívnych náboženských obradoch, teda účelom opatrenia bolo obmedzenie úzkeho kontaktu väčšieho počtu ľudí pre hrozbu šírenia nákazy, nie obmedzenie slobody vierovyznania, ktoré je primárne vnútornou, intímnou záležitosťou každého veriaceho človeka. Obmedzenie tak nezasiahlo do jadra náboženskej slobody. Náboženské spoločenstvá mohli aj naďalej pokračovať vo verejnej práci, poskytovať pastoračiu a vykonávať bohoslužby, ktoré boli pre verejnosť prístupné najmä prostredníctvom televízneho a online prenosu.

Z uvedeného dôvodu nepovažujem porovnávanie situácie s náboženskou neslobodou z čias totalitného režimu za adekvátne.

Na základe podnetu som preskúmavala aj námietku, ktorá súvisela s opatrením ÚVZ SR z 19. mája 2020, ktorým boli upravené podmienky usporadúvania hromadných podujatí, vrátane náboženských podujatí.

Predmetom opatrenia bol v tom čase zákaz usporadúvať hromadné podujatia aj náboženskej povahy, v počte nad 100 osôb, okrem určených 29 výnimiek. Medzi výnimkami boli vymedzené náboženské úkony a podujatia – bohoslužby, prvé sväté prijímanie, sviatosti birmovania, pohrebné a sobášne obrady.

Problémom bolo najmä to, že príslušný orgán s výnimkou bohoslužieb, pohrebných a sobášnych obradov, iné hromadné náboženské úkony nevymedzoval všeobecne, ale konkrétne. Z toho dôvodu došlo k povoleniu usporadúvania konkrétnych hromadných náboženských úkonov najväčšej cirkvi na území SR (prvé sväté prijímanie a sviatosť birmovania), avšak neboli povolené podobné hromadné náboženské úkony iných, menších a registrovaných náboženských spoločností a cirkví.

V tomto smere je relevantné, že princíp rovnosti a zákaz diskriminácie sa vzťahujú aj na obmedzovanie základných práv, vrátane slobody vyznania a práva na spoločné náboženské prejavy.

Spôsob formulácie predmetného opatrenia a prístup k vymedzovaniu výnimiek z obmedzení hromadných, spoločných prejavov, podľa môjho názoru, nenaplnil požiadavky princípu rovnosti a javil sa ako diskriminačný vo vzťahu k menším registrovaným cirkvám a k náboženským spoločnostiam.

Preto som požiadala generálneho prokurátora SR o súčinnosť a o iniciovanie konania pred ÚS SR podľa čl. 129 ods. 6 Ústavy. Generálny prokurátor SR v tejto veci návrh na ÚS SR nepodal, pričom som nebola informovaná ani o výsledkoch dozoru GP SR v tejto veci.

Vo všeobecnosti je treba uviesť, že pri úprave výnimiek z obmedzení základného práva na spoločné náboženské prejavy, či pri úprave podmienok realizácie tohto práva, je vždy potrebné mať na pamäti, že SR z Ústavy uznáva pluralitu náboženstiev a právo voľby náboženského vyznania, čoho prejavom je aj pluralita registrovaných cirkví a náboženských spoločností, ktoré sú si rovné. Preto by takéto podmienky a výnimky z obmedzení nemali byť formulované na konkrétne náboženské úkony či na náboženské podujatia len jednej či niektorých náboženských spoločností, ale mali by byť formulované všeobecne, teda tak, aby umožňovali všetkým náboženským spoločnostiam a cirkvám realizovať hromadné náboženské podujatia a úkony za rovnakých podmienok.

Prerušenie prezenčnej výučby počas prvej vlny pandémie

Počas prvej vlny pandémie boli do Kancelárie doručené podnety, ktorými ma podávateľia žiadali o posúdenie viacerých rozhodnutí MŠVVŠ SR o mimoriadnom prerušení prezenčnej školskej výučby. Musím uviesť, že mimoriadne zásahy do prezenčnej školskej výučby, osobitne tie, ktoré sa týkajú žiakov realizujúcich povinnú školskú dochádzku, majú charakter zásahov do podstaty práva na vzdelanie po jeho kvalitatívnej stránke.

Prezenčná povinná školská dochádzka má nepochybne charakter európskeho štandardu. Zásahy do podstaty práva na vzdelanie je preto potrebné vnímať osobitne citlivo a posudzovať ich prísne. Takéto zásahy musia mať legálny základ, sledovať legitímny cieľ, musia byť nevyhnutné a primerané. Vždy ich je potrebné aj primerane odôvodniť.

Pri preskúvaní postupov a rozhodnutí MŠVVŠ SR počas prvej vlny pandémie som zistila, že s výnimkou sporného úvodného postupu, keď došlo k prerušeniu prezenčnej školskej výučby usmernením ministerky školstva 12. marca 2020, avšak v súlade s vyhláškou MŠVVŠ SR, mali rozhodnutia o mimoriadnom prerušení prezenčnej školskej výučby vždy zákonný základ. Tento bol zabezpečený v dôsledku vhodnej a promptnej novelizácie školského zákona. Pandémia ochorenia COVID-19, podľa môjho názoru, nepochybne splňala základnú zákonnú a materiálnu podmienku ohrozenia života a zdravia žiakov a pedagogických zamestnancov škôl.

Mimoriadne prerušenie prezenčného vzdelávania počas prvej vlny pandémie sledovalo aj legitímny cieľ. Týmto cieľom bola - s ohľadom na závažnosť ochorenia, spôsob jeho šírenia a zahraničné skúsenosti - ochrana života a zdravia fyzických osôb.

Vychádzajúc z povahy ochorenia COVID-19, ktoré v tom čase predstavovalo v podstatnej miere neznáme riziko a po zohľadnení skutočností, že mimoriadne prerušenie prezenčnej školskej výučby bolo nasledované prechodom na dištančné vzdelávanie s významnou podporou MŠVVŠ SR som dospela k názoru, že mimoriadne prerušenie prezenčnej školskej výučby v rámci prvej vlny pandémie bolo

v jednotlivých skúmaných obdobiach primerané. Preskúmané rozhodnutia ministra školstva, vedy, výskumu a športu týkajúce sa mimoriadneho prerušenia prezenčnej školskej výučby a jej následného obnovovania počas prvej vlny pandémie ochorenia COVID-19, i keď boli pomerne konzervatívne, opatrné a protektívne, podľa môjho názoru, nepredstavovali neústavný zásah do základného práva na vzdelanie.

Prerušenie prezenčnej výučby počas druhej vlny pandémie a povinné testovanie

K mimoriadnemu prerušeniu prezenčnej školskej výučby došlo najskôr 11. októbra 2020 na stredných školách, pričom následne došlo k jeho sprísňovaniu, ale aj k úprave výnimiek.

Rozhodnutím zo 4. decembra 2020 umožnil minister školstva, vedy, výskumu a športu obnovenie prezenčnej školskej výučby na II. stupni základných škôl a na stredných školách, okrem iného za predpokladu, že sa žiaci, pedagogickí zamestnanci a aspoň jeden zákonný zástupca žiaka žijúci s ním v spoločnej domácnosti, preukážu negatívnym výsledkom testu na ochorenie COVID-19.

V roku 2020 mi bolo doručených množstvo podnetov namietajúcich porušenie základných práv rozhodnutiami ministra školstva, vedy, výskumu a športu o mimoriadnom prerušení školskej výučby počas druhej vlny pandémie, ako aj namietajúcich požiadavku preukázania sa negatívnym testom na ochorenie COVID-19 s cieľom obnovenia prezenčnej školskej výučby na stredných školách a na II. stupni základných škôl.

Je potrebné uviesť, že na rozdiel od prvej vlny pandémie ochorenia COVID-19, pri preskúmaní týchto rozhodnutí bolo potrebné vychádzať z čiastočne iných východísk. Príslušným orgánom totiž bol poskytnutý postačujúci čas medzi prvou a druhou vlnou pandémie, aby vyhodnotili zistenia z prvej vlny a aj na to, aby pripravili stratégiu riešenia prípadnej druhej vlny.

Rovnako sa aj ochorenie COVID-19, spôsoby jeho šírenia, liečenia a pod. stali pre príslušné orgány známejšie (nešlo už o úplne neznámu situáciu, ako počas prvej vlny pandémie). Preto samotná skutočnosť, že v rámci druhej vlny pandémie ochorenia COVID-19 bolo viac osôb nakazených a epidemiologická situácia horšia neznamena, že všetky opatrenia rôznej intenzity akceptovateľné počas prvej vlny pandémie, budú akceptovateľné aj počas druhej vlny pandémie.

Posudzovanie zásahov do práva na vzdelanie ovplyvnili aj zistenia Inštitútu vzdelávacej politiky poukazujúce na zásadné rozdiely medzi kvalitou online a offline dištančného vzdelávania a na nedostatočný prístup niektorých detí k online dištančnému vzdelávaniu, hraničiaci s odopretím prístupu k vzdelaniu ako takému.

Na druhej strane som v mojej činnosti naďalej zachovávala zdržanlivý prístup vo vzťahu k posudzovaniu nevyhnutnosti opatrení. Po preskúmaní jednotlivých rozhodnutí mimoriadne prerušujúcich prezenčnú školskú výučbu počas druhej vlny bolo možné konštatovať, že všetky boli vydané na zákonomnom základe.

Posudzovanie zákonnosti však nespočíva len v posudzovaní dodržania zákonných dôvodov pre uplatňovanie reštriktívneho opatrenia, ale aj v posudzovaní dodržiavania zákonnosti procesu obmedzovania základných práv. Na základe analýzy som dospela k názoru, že mimoriadne prerušenie prezenčného vzdelávania počas druhej vlny pandémie ochorenia COVID-19 porušovalo základné práva dotknutých žiakov.

S ohľadom na tieto zistenia som od MŠVVŠ SR požadovala prijatie nápravných opatrení. Nepožadovala som okamžité obnovenie prezenčnej výučby, ale najmä prípravu a schválenie predvídateľného plánu postupov prijímania a rušenia reštriktívnych opatrení v oblasti práva na vzdelanie nielen v závislosti od celoslovenskej, ale aj od regionálnej (okresnej) epidemiologickej situácie.

Žiadala som tiež, aby v tomto pláne bolo reflektované, že pri mimoriadnom prerušení prezenčnej školskej dochádzky a nariadení dištančnej výučby by mal byť garantovaný prístup k prezenčnému vzdelávaniu, ak je to možné, aspoň pre tých žiakov, u ktorých by dištančná výučba znamenala odňatie prístupu k vzdelaniu (a to aj za splnenia prísnych protiepidemiologických opatrení). Pokiaľ by sa súčasťou požiadaviek na realizáciu prezenčnej výučby malo stať preukázanie sa opakovane vykonávaným negatívnym testom na ochorenie COVID-19, táto požiadavka sa môže vzťahovať len na samotného žiaka (nie aj na jeho zákonného zástupcu), testovanie musí byť pritom dostupné a bezplatné a jeho organizáciu musí zabezpečovať štát (po finančnej, aj po personálnej stránke).

Keďže mimoriadne prerušenie prezenčnej školskej výučby už nadobúdalo trvalý charakter, žiadala som zväziť aktualizáciu štátneho vzdelávacieho programu s ohľadom na dlhodobú dištančnú výučbu a rozsah vedomostí, ktoré mohli byť žiakom počas tohto obdobia efektívne sprostredkované.

Konanie o súlade niektorých ustanovení zákona o ochrane verejného zdravia pred ÚS SR

Začiatkom roka 2021 som na ÚS SR podala návrh na začatie konania o súlade viacerých ustanovení zákona o ochrane verejného zdravia. Návrh sa týkal predovšetkým troch okruhov problémov.

Prvým bola možnosť izolácie a karantény v zdravotníckych zariadeniach a v iných štátom určených zariadeniach (tzv. štátna karanténa). Dospela som k záveru, že ustanovenia zákona o ochrane verejného zdravia o štátnej karanténe boli v rozpore so základným právom na osobnú slobodu v jeho hmotnoprávnej časti a aj v procesnej časti. Predmetné ustanovenia zákona predovšetkým vôbec neurčovali dôvody, na základe ktorých možno obmedziť osobnú slobodu osôb ich umiestnením do štátnej karantény a neurčovali ani maximálnu prípustnú dĺžku takéhoto obmedzenia osobnej slobody. Nebolo zrejmé, na základe akého právneho aktu možno obmedziť osobnú slobodu „štátnou karanténou“. Navyše, osoby v „štátnej karanténe“ nemali k dispozícii účinný prostriedok preskúmania zákonnosti obmedzenia ich osobnej slobody v podobe urýchleného súdneho prieskumu s možnosťou súdom nariadiť ich okamžité prepustenie na slobodu, ako to vyžadujú ústavné aj medzinárodné štandardy ochrany práva na osobnú slobodu.

Ďalším ustanovením, ktorého nesúladi som napadla na ÚS SR, bolo ustanovenie zákona o ochrane verejného zdravia, podľa ktorého náklady vzniknuté pri plnení opatrení nariadených podľa zákona o ochrane verejného zdravia sú povinné znášať tie osoby, ktoré majú povinnosť tieto opatrenia plniť. Túto zákonnú povinnosť som namietala predovšetkým v kontexte „štátnej karantény“, kedy boli osoby pozbavené osobnej slobody povinné uhradiť náklady za ich umiestnenie v štáte určených zariadeniach, a to pri výpadku ich príjmov, ktorý bol zapríčinený práve obmedzením ich vlastnej osobnej slobody. Pri dlhodobom umiestnení v „štátnej karanténe“ tieto náklady narastali do značných výšok.

Poslednou skupinou ustanovení, ktorých súlad s Ústavou som na ÚS SR napadla, boli ustanovenia, na základe ktorých boli orgány verejného zdravotníctva (MZ SR, ÚVZ SR, regionálne úrady verejného zdravotníctva) oprávnené v čase pandémie prijímať aj ďalšie, v zákone bližšie nešpecifikované opatrenia. Tieto ustanovenia zasahovali do delby moci v demokratickom štáte neprípustne, extenzívnou možnosťou delegovanej normotvorby - zákonodarná moc ponechala orgánom výkonnej moci možnosť stanoviť medze obmedzení základných práv a slobôd. Medze základných práv a slobôd však možno v zmysle Ústavy upraviť len zákonom.

ÚS SR v náleze sp. zn. PL. ÚS 4/2021 z 8. decembra 2021 z väčšej časti vyhovel môjmu návrhu, a to v časti o „štátnej karanténe“ a v časti o neprimerane širokých oprávneniach orgánov verejného zdravotníctva.

V prípade „štátnej karantény“ ÚS SR rozhodol, že ide o pozbavenie osobnej slobody, ktoré však nespĺňa štandardy ochrany osobnej slobody podľa čl. 17 Ústavy a čl. 5 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Zákon o ochrane verejného zdravia pri inštitútoch „izolácie v zdravotníckom zariadení alebo v inom určenom zariadení“ a „karanténnych opatreniach“ nestanovoval rozsah, v ktorom možno obmedzovať osobnú slobodu, nestanovoval maximálnu dĺžku obmedzenia osobnej slobody a neposkytoval ani dostatočné procesné záruky osobám s obmedzenou osobnou slobodou. ÚS SR však svojím nálezom nezasiahol do izolácie v domácom prostredí, ktoré svojou intenzitou nepredstavuje zásah do základného práva na osobnú slobodu, ale predstavuje „len“ obmedzenie slobody pohybu, na ktoré sa vzťahujú menej prísne štandardy.

Pri povinnosti uhrádzania nákladov štátnej karantény sa ÚS SR s mojím návrhom nestotožnil. ÚS SR vychádzal predovšetkým z toho, že táto povinnosť platí aj pre všetky ostatné povinnosti v zmysle zákona o ochrane verejného zdravia a vo vzťahu k týmto sa neprejavuje neproporcionálne. Po rozhodnutí o vyslovení nesúladi vo vzťahu k možnosti orgánov verejného zdravotníctva nariaďovať „štátnu karanténu“ však už logicky nebude možné ani stanoviť povinnosť úhrady jej nákladov, čím sa po rozhodnutí ÚS SR do budúcnosti predídne vzniku povinnosti uhrádzať neprimerane vysoké náklady plynúce z nariadených opatrení pri výpadku príjmov v dôsledku „štátnej karantény“.

Pokiaľ išlo o napadnuté ustanovenia zakladajúce právomoc orgánov verejného zdravotníctva „prijímať ďalšie opatrenia, ktorými môžu zakázať alebo nariadiť ďalšie činnosti“, ÚS SR vyslovil rozhodnutie

o nesúlade týchto ustanovení s viacerými ustanoveniami Ústavy. Podľa ÚS SR nesmie zákonodarca (NR SR) prenechať orgánom výkonnej moci oprávnenia určovať prostredníctvom podzákonnej normotvorby, ktoré základné práva a slobody obmedzia, akým spôsobom ich obmedzia a v akom rozsahu ich obmedzia (medze obmedzenia základných práv a slobôd). Medze základných práv a slobôd môže v zmysle čl. 13 ods. 2 Ústavy stanoviť len zákonodarca, pričom pre obmedzenie základných práv a slobôd podzákonnou normotvorbou (napr. vyhláškami orgánov výkonnej moci) musí existovať výslovná opora v zákone, ktorá nesmie mať podobu „bianko šeku“ pre orgány výkonnej moci s možnosťou zakázať alebo nariadiť ďalšie činnosti podľa ich uváženia.

V reakcii na nález ÚS SR bola NR SR prijatá novela zákona o ochrane verejného zdravia, ktorou boli odstránené tie nedostatky v zákone, ktoré boli v rozpore s Ústavou. Definitívne bola vypustená možnosť izolácie a karantény v zdravotníckych a v iných určených zariadeniach. Izoláciu a karanténu je tak možné vykonať už len v domácom prostredí. Došlo k spresneniu legálnej definície karantény, ako aj ďalších opatrení - zvýšený zdravotný dozor a lekárske dohľad. Ustanovenia zakladajúce neprimerane široké právomoci orgánov verejného zdravotníctva boli bez náhrady zrušené.

Okrem toho došlo rozhodnutím ÚS SR zn. PL. ÚS 4/2021 aj k prelomeniu dovtedajšej judikatúry ÚS SR, ktorou súd v minulosti neprimerane a nad rámec ústavného a zákonného textu zúžil oprávnenie verejného ochrancu práv podávať návrhy na začatie konania o súlade právnych predpisov. V rozhodnutí o prijatí veci na ďalšie konanie ÚS SR vyslovil, že jediné obmedzenie verejného ochrancu práv vo vzťahu ku konaniam pred ÚS SR podľa čl. 125 Ústavy predstavuje existencia ohrozenia základných práv a slobôd (bod č. 39 a č. 40 uznesenia).

Nezákonné vystavovanie faktúr za „povinnú štátnu karanténu“ v prvej vlne pandémie ochorenia COVID-19

Koncom roka 2020 a začiatkom roka 2021 mi bolo doručených viacero podnetov od podávateľov, ktorí v prvej polovici roka 2020 absolvovali po vstupe na naše územie tzv. „povinnú štátnu karanténu“, nariadenú opatreniami ÚVZ SR. Po absolvovaní karantény boli týmto osobám zasielané faktúry na úhradu nákladov za pobyt v štátnych zariadeniach, v ktorých vykonávali povinnú karanténu. Tieto faktúry boli vydávané MV SR.

Po preskúmaní faktúr, ako aj po analýze príslušnej právnej úpravy som dospela k záveru, že tieto platby boli nezákonné. Zákon o ochrane verejného zdravia síce ukladá povinnosť úhrady nákladov vzniknutých pri plnení povinností uložených na základe tohto zákona osobám, ktoré sú povinné tieto povinnosti plniť (teda aj osobám, ktoré povinne absolvovali „štátnu karanténu“), no zároveň určuje ďalšie podmienky na uloženie povinnosti úhrady týchto nákladov.

Zákon o ochrane verejného zdravia stanovuje, že rozhodnúť o povinnosti uhradiť náklady za „povinnú štátnu karanténu“ môžu len ÚVZ SR a regionálne úrady verejného zdravotníctva. Nariadiť úhradu nákladov možno len na základe formálneho rozhodnutia vydaného v správnom konaní, proti ktorému sa možno odvolať a možno ho preskúmať v správnom súdnictve. Faktúry vydané MV SR tak boli vydané na to

nepríslušným orgánom, keďže MV SR nebolo oprávnené uložiť povinnosť na úhradu nákladov za „štátnu karanténu“. Faktúry nespĺňali ani formálne náležitosti rozhodnutia a neboli výsledkom správnych konaní.

Vzhľadom na obmedzené právomoci verejného ochrancu práv vo vzťahu k právoplatným rozhodnutiam orgánov verejnej správy, ako aj k nemožnosti iniciovať konanie o preskúmaní zákonnosti aktov orgánov verejnej správy v správnom súdnictve, som sa rozhodla tieto podnety, spoločne s mojou právnou analýzou, postúpiť na vybavenie GP SR. GP SR mi následne oznámila, že na základe jej analýzy vo veci absentuje pôsobnosť prokuratúry, pretože vystavenie faktúry za stravu počas karantény nepovažuje za akt orgánu verejnej správy.

Právo na prítomnosť sprevádzajúcej osoby pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti

V prvej, druhej a aj počas tretej vlny pandémie ochorenia COVID-19 dochádzalo k obmedzovaniu práva na sprevádzajúcu osobu pre maloletých pacientov a pre ženy pri pôrode. V praxi si tak jednotlivé zdravotnícke zariadenia stanovovali vlastné pravidlá pre prítomnosť sprevádzajúcich osôb, alebo ich vnímali ako návštevy, či dokonca ich prítomnosť vylúčili.

Právo na prítomnosť sprevádzajúcej osoby podľa výberu rodičky je súčasťou práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života. Svetová zdravotnícka organizácia vo svojom stanovisku týkajúcom sa pôrodníckej starostlivosti v čase epidémie COVID-19 konštatovala, že všetky tehotné ženy, vrátane žien s pozitívnym testom alebo tých, u ktorých je podozrenie na ochorenie COVID-19, majú právo na kvalitnú zdravotnú starostlivosť pred pôrodom, počas neho a po ňom. Toto právo zahŕňa aj prítomnosť sprevádzajúcej osoby počas pôrodu podľa výberu ženy.

Rovnako ani prítomnosť rodičov pri poskytovaní zdravotných služieb dieťaťu nemožno považovať za bežnú návštevu. Právo na prítomnosť rodiča vychádza nielen z medzinárodných dohovorov na ochranu ľudských práv, ale aj z vnútroštátnej legislatívy. Zákonný zástupca zastupuje dieťa a má za dieťa rodičovskú zodpovednosť, pod ktorú spadá aj ochrana dieťaťa. Podľa čl. 41 ods. 4 Ústavy je starostlivosť o deti a ich výchova právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti ich vôli len rozhodnutím súdu na základe zákona. Zároveň aj podľa čl. 2 Charty práv hospitalizovaných detí, majú deti v nemocnici vždy právo mať pri sebe svojich rodičov alebo svojho zástupcu.

V novembri 2021 som preto na základe podnetov, ktoré som dostala a v súvislosti so správami mimovládnych organizácií a médií, požiadala hlavného hygienika SR o novelizáciu vyhlášky,¹³ ktorá by okrem výnimiek zo zákazu návštev upravovala aj sprievod maloletých pacientov a rodiacich žien. Zároveň som žiadala o stanovenie podmienok pre túto kategóriu osôb v súlade s Usmernením MZ SR republiky,¹⁴ v ktorom sú

¹³ Vyhláška ÚVZ SR č. 231/2021 V. v., ktorou sa nariaďujú opatrenia pri ohrození verejného zdravia k povinnostiam poskytovateľov zdravotnej starostlivosti zo dňa 12. augusta 2021.

¹⁴ Usmernenie k návštevám pacientov hospitalizovaných v ústavných zdravotníckych zariadeniach počas pandémie ochorenia COVID-19, Verzia: 2.7, vydaná sekciou zdravia MZ SR

okrem návštev upravené aj sprevádzajúce osoby. Podľa neho majú ženy pri pôrode i maloletí pacienti právo na jej prítomnosť. ÚVZ SR v tejto veci poskytol médiám stanovisko, z ktorého vyplýva, že vyhláška upravuje návštevy na lôžkových oddeleniach zariadení zdravotnej starostlivosti. Sprievod hospitalizovaných detí a rodičiek nie je návštevou, a preto nie je predmetom tejto vyhlášky, a teda ňou nie je obmedzený.

Následne som sa v tejto veci listom obrátila na ministra zdravotníctva, ktorého som upozornila na odlišnú prax a odlišné postupy v jednotlivých zdravotníckych zariadeniach v súvislosti so sprevádzajúcimi osobami a požiadala o stanovisko, na základe akého právneho základu jednotlivé zdravotnícke zariadenia obmedzujú sprevádzajúce osoby nad rámec prijatých opatrení orgánmi verejného zdravotníctva.

MZ SR ma listom informovalo, že ústavné zariadenia svojimi opatreniami v rámci interných predpisov vytvárajú opatrenia na posúdenie každého pacienta vrátane jeho sprievodu a na zabezpečenie dostupnosti zdravotnej starostlivosti bezpečným spôsobom, pri ktorom by nedošlo o ohrozeniu pacientov, rodičiek, sprevádzajúcej osoby a zdravotníckych pracovníkov ochorením COVID-19. Zároveň ma MZ SR informovalo, že poskytovateľ ústavnej zdravotnej starostlivosti je zodpovedný za interné predpisy zdravotníckeho zariadenia. Rovnako ma informovalo, že zdravotnícki pracovníci sa snažia pristupovať k riešeniu prítomnosti sprevádzajúcej osoby individuálne, zodpovedne a preferovať najlepší záujem dieťaťa a želanie rodičky, ak to možnosti zariadenia dovoľujú.

Prístup k očkovaniu proti ochoreniu COVID-19 a zodpovednosť štátu za nežiaduce účinky očkovania

Kým v súčasnosti naša krajina bojuje s nízkou zaočkovanosťou a hľadá riešenia tohto nepriaznivého stavu, začiatkom roka bola situácia v súvislosti s očkovaním celkom iná. Obrátilo sa na mňa viacero podávateľov, ktorí naopak namietali, že nemajú prístup k očkovaniu. Boli to rôzne podnety, v ktorých podávatelia poukazovali na nespravodlivosť, prípadne diskrimináciu pri určovaní kritérií pre prednostné očkovanie. Namietali aj problémy pri registrácii na očkovanie a na rôzne iné nedostatky. V niektorých veciach som oslovila aj MZ SR. Musím však s potešením konštatovať, že všetky v podnetoch namietané oblasti sa napokon postupne vyriešili, a teda ani v jednom prípade som nemusela konštatovať porušenie základných práv a slobôd.

Pri určovaní kritérií pre prednostné očkovanie som dospela k záveru, že očkovanie je v súčasnosti, podľa názorov odborníkov z oblasti zdravotníctva, najefektívnejším spôsobom kontroly pandémie ochorenia COVID-19. V boji s pandemiou je preto úlohou štátu zabezpečiť bezpečné a účinné očkovacie látky, a to čo možno najrýchlejšie a v dostatočnom množstve, aby bolo možné ich široké verejné použitie, a tým aj zabezpečenie osobnej ochrany a vybudovanie kolektívnej ochrany pred ochorením COVID-19.

Z hľadiska ľudskoprávných štandardov považujem prioritáciu očkovania určitých populačných alebo profesijných skupín obyvateľstva, ku ktorej pristúpilo MV SR, za legitímny nástroj nevyhnutný na efektívne zabezpečenie ochrany života a zdravia čo možno najväčšieho okruhu

25. mája 2021.

osôb vzhľadom na obmedzené dodávky schválených očkovacích látok zo strany výrobcov. Ako verejnej ochrankyni práv mi neprináleží hodnotiť jednotlivé kritériá poradia očkovania určené MZ SR po odbornej stránke, keďže na takéto posúdenie sú nevyhnutné znalosti z oblasti zdravotníctva. Vo všeobecnosti však zastávam názor, že na účely poradia očkovania je uprednostnenie fyzických osôb vo výrazne vyššom veku oproti fyzickým osobám v nižšom veku rozumne zdôvodniteľné, a to najmä preto, že s vyšším vekom sa zvyšuje aj riziko vážnejšieho priebehu, ako aj celková smrtnosť ochorenia COVID-19.

Postupným napredovaním očkovania staršej populácie, za súčasného dodávania nových dodávok očkovacích látok od výrobcov a získavaním nových skúseností sa však nastavené opatrenia postupne uvoľňovali (znižovanie vekovej hranice očkovaných osôb, možnosť voľby konkrétnej vakcíny, rozšírenie okruhu osôb, ktoré je možné bezplatne očkovať, odstraňovanie nedostatkov pri registrácii na očkovanie a pod.).

Vzhľadom na prebiehajúce diskusie ohľadom možného zavedenia povinného očkovania proti ochoreniu COVID-19 som koncom roka 2021 požiadala listom ministra zdravotníctva o legislatívne zakotvenie zodpovednosti štátu za prípadné nežiaduce účinky očkovania, a to vo vzťahu ku všetkým očkovaniam, ktoré sú súčasťou povinnej očkovacej schémy.

Očkovanie je nepochybne zásahom do telesnej integrity človeka a predstavuje zásah do práva na súkromie. Na druhej strane sa podieľa na ochrane zdravia a života celej spoločnosti. Preto je úlohou štátu vyvážiť tieto záujmy, a to najmä poskytnutím zákonných záruk v prípade závažných nežiaducich účinkov spojených s očkovaním.

MZ SR ma listom informovalo, že zákon č. 532/2021 Z. z. z 10. decembra 2021, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o liekoch a zdravotníckych pomôckach, rozšíril zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú podaním očkovacej látky proti ochoreniu COVID-19. Zakotvenie zodpovednosti štátu za prípadné nežiaduce účinky očkovania, a to vo vzťahu k všetkým očkovaniam, ktoré sú súčasťou povinnej očkovacej schémy, zatiaľ upravené nie je.

Ukladanie pokút za porušenie zákazu vychádzania ľudíom bez domova

V roku 2021 som sa zaoberala aj podnetmi, ktoré sa týkali ukladania pokút za porušenie zákazu vychádzania počas vyhláseného núdzového stavu v období druhej vlny pandémie ochorenia COVID-19. Tieto pokuty boli ukladané aj ľuďom bez domova, ktorí často objektívne nemali možnosť dôsledne dodržiavať zákaz vychádzania. Tieto rozhodnutia o priestupkoch, uložené v blokových konaniach, boli často aj nezákonné.

Podávateľovi, ktorý bol človekom bez domova, uložili policajti pokutu za porušenie zákazu vychádzania podľa ustanovenia zákona o ochrane verejného zdravia, ktorý vôbec nesúvisel so zákazom vychádzania. Navyše, uložená pokuta v sume 100,- € bola neprimeraná povahe spáchaného priestupku, majetkovým a osobným pomerom páchatel'a,

pričom policajti ani neskúmali, či podávateľ spĺňal niektorú z výnimiek zo zákazu vychádzania. Paradoxom pritom bolo, že podávateľ spĺňal jednu z týchto výnimiek – cestu do denného centra pre ľudí bez domova.

Vzhľadom ku skutočnosti, že rozhodnutie o uložení pokuty bolo napadnuté aj žalobou na správnom súde (čo predstavuje obligatórny dôvod na odloženie podnetu), rozhodla som sa mimoriadne využiť oprávnenie požiadať správny súd o pribratie verejného ochrancu práv do súdneho konania, ako osobitný subjekt konania na strane podávateľa. Rozhodnutie o uložení pokuty bolo nakoniec zrušené.

Nešlo však o jediný prípad nezákonne ukladaných pokút za porušenie zákazu vychádzania ľuďom bez domova. Rozhodnutia o pokutách ďalšieho človeka bez domova som sa rozhodla postúpiť prokuratúre ako podnet na podanie protestu prokurátora. Je pritom otázne, či v prípade týchto ľudí vôbec môže ísť o priestupok, pretože mnohí z nich zákaz vychádzania nemajú ako realizovať, keďže nemajú žiadnu domácnosť a kapacity denných centier sú dlhodobo nedostatočné.

04 POKRAČOVANIE V AKTIVITÁCH PREDCHODCOV

Jednou z úloh inštitúcie verejného ochrancu práv je pôsobiť ako zosilnený hlas tých, ktorým je, alebo ktorým bola spôsobená ujma na ich právach. Pokračovala som preto v aktivitách svojich predchodcov a vykonala som audit navrhovaných opatrení Kancelárie za obdobie rokov 2012 až 2017. V záujme dosiahnutia nápravy som opakovane apelovala na zodpovedné orgány v súvislosti s odporúčaniami verejného ochrancu práv.

04.1 OCHRANA PRÁV DIEŤAŤA V TRESTNOM KONANÍ

Pre deti prichádzajúce do kontaktu s orgánmi činnými v trestnom konaní či so súdmi nie sú, vo väčšine prípadov, v takýchto konaniach zabezpečené vhodné podmienky prispôsobené ich potrebám. Kancelária sa dlhodobo zaoberá problematikou ochrany práv dieťaťa v konaní, ktoré sa ho týka. Počas môjho pôsobenia som sa v tejto oblasti venovala predovšetkým ochrane detských obetí násillia v trestnom konaní.

V rámci problematiky detských obetí v trestnom konaní je jedným z najzávažnejších problémov nedostatok špeciálnych výsluchových miestností. Na Slovensku sú zatiaľ iba štyri takéto miestnosti, ktorými disponujú mimovládne organizácie (Náruč – Pomoc deťom v kríze a Centrum Slniečko) a jedna školiaca miestnosť, ktorá patrí štátu. Z praxe však vyplýva, že aj tieto miestnosti sa využívajú pomerne málo.

Väčšina výsluchov v prípravnom konaní teda aj naďalej prebieha na policajných staniciach v priestoroch, ktoré nie sú na vypočúvanie detí vyhovujúce a v konečnom dôsledku vedú k znižovaniu efektivity vypočúvania.

V praxi to vyzerá tak, že v kancelárii vyšetrovateľa sú prítomné všetky osoby povinne zúčastnené na výsluchu, ktoré sú zoskupené okolo

dieťaťa. Pred dieťaťom je umiestnená kamera a dieťa musí pred všetkými prítomnými vypovedať o najhorších, často extrémne intímnych zážitkoch. Je alarmujúce, ak si dieťa po viacnásobnom traumatizujúcom vypočúvaní povie, že o svojom probléme malo radšej mlčať.

V rámci vytvárania podmienok vypočúvania maloletých detí je evidentné, že vo veľkej miere dominuje zabezpečenie inštitucionálneho záujmu pred záujmom dieťaťa, ako obete trestného činu. Preto je nevyhnutné systém zmeniť tak, aby zabránil sekundárnej viktimizácii detských obetí.

Ďalším závažným problémom je nedostatočná koordinácia a multidisciplinárna spolupráca všetkých relevantných orgánov. Zabezpečenie výmeny informácií medzi orgánmi činnými v trestnom konaní, orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately už od začiatku trestného konania je v tomto kontexte najvýznamnejšie.

V tejto súvislosti som odporučila NR SR prijať novelu trestnoprávných predpisov, ktorá by zabezpečila, aby sa výsluch detskej obete obligatórne konal v špeciálnej výsluchovej miestnosti, ak je takáto miestnosť zriadená v obvode pôsobnosti príslušných orgánov činných v trestnom konaní, alebo je uskutočnenie výsluchu v takejto miestnosti zriadenej mimo obvodu pôsobnosti príslušných orgánov činných v trestnom konaní v najlepšom záujme dieťaťa, za podmienky, že tomu nebránia objektívne dôvody.

Zároveň som odporučila NR SR prijať novelu trestnoprávných predpisov v tom smere, aby sa zaviedla okamžitá informačná povinnosť orgánov činných v trestnom konaní vo vzťahu k príslušnému orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v prípade identifikovanej násilnej trestnej činnosti spáchanej na deťoch.

Veľmi pozitívne v tejto súvislosti hodnotím prijatie novely zákona o obetiach trestných činov, ktorá nadobudla účinnosť od 1. júla 2021. Novela predložená ministerkou spravodlivosti sa zameriava na posilnenie práv obetí.

Novela zákona vytvára sieť tzv. intervenčných centier. Tento model je založený na previazaní policajnej intervencie s krízovou intervenciou a s odbornou pomocou poskytnutou obeti alebo osobe ohrozenej domácim násilím bezprostredne po výskyte domáceho násillia.

04.2 PROBLEMATIKA „ČESKOSLOVENSKÝCH“ DÔCHODCOV

Kancelária dlhodobo upozorňuje na problematiku tzv. „československých“ dôchodcov. Ide o ľudí, ktorým dobu dôchodkového poistenia (zabezpečenia), získanú počas spoločného československého štátu hodnotí na účely dôchodku Česká republika.

V neprijateľnej situácii sa tak ocitla skupina dôchodcov, ktorým na Slovensku vznikol nárok na dôchodkovú dávku, avšak za doby dôchodkového poistenia získané do 31. decembra 1992, ktoré sa hodnotia podľa právnych predpisov Českej republiky, im nárok na dôchodkovú dávku nevznikol.

Kancelária zaznamenala viacero prípadov ľudí nachádzajúcich sa v takejto situácii, ktorí poberajú iba slovenský dôchodok vo veľmi nízkej sume, nedosahujúcej ani výšku životného minima.

Ich situáciu vnímam ako neúnosnú a z hľadiska zachovania základných práv za neprijateľnú. Treba zdôrazniť, že nejde iba o poberateľov starobných dôchodkov, ale aj o poberateľov invalidných dôchodkov a o poberateľov predčasných starobných dôchodkov.

Perto som vyzvala NR SR aby v čo najskoršom možnom termíne prijala právnu úpravu, ktorá odstráni uvedený nepriaznivý stav a vyrieši situáciu osôb, ktorým v Českej republike nevznikol nárok na dôchodkovú dávku z dôvodu nedostatočného počtu rokov obdobia dôchodkového poistenia alebo nedovršeného dôchodkového veku, hoci v SR im nárok na dôchodok vznikol.

Pozitívne vnímam, že na situáciu týchto osôb, ktorá je z hľadiska zachovania ich základného práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu dlhodobo neudržateľná, zareagovala vláda SR legislatívnym návrhom v roku 2021, podľa ktorého by Sociálna poisťovňa v prípade, že československému dôchodcovi nevznikne nárok na akýkoľvek dôchodok z Česka, prevzala a zhodnotila doby dôchodkového poistenia pred 1. januárom 1993 pre nárok na dôchodok zo Slovenska, a to až do doby vzniku nároku na dôchodok z Česka. Potešiteľné je, že takáto právna úprava by sa netýkala len starobných dôchodkov, ale aj dôchodkov invalidných či predčasných starobných. Novela zákona o sociálnom poistení, ktorá by riešila tieto prípady, je v súčasnej dobe (po schválení vládou SR) v NR SR, kde prebieha riadny legislatívny proces.

04.3 VÄZENSTVO

Kancelária sa dlhodobo zaoberá podnetmi, ktoré sa týkajú podmienok a zaobchádzania s osobami, umiestnenými vo výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody. Napriek tomu, že Kancelária v minulosti identifikovala viacero oblastí, v ktorých je potrebné vykonať zmeny v záujme dosiahnutia súčasných medzinárodných štandardov, mnohé z nich doposiaľ čakajú na zmenu legislatívy. Pozitívne je, že v roku 2021 začala príprava novely zákona o výkone väzby a novely zákona o výkone trestu odňatia slobody, ktorých cieľom je aj humanizácia väzenstva.

Príkladom je veľkosť ciel. Reflektujúc aj zistenia CPT som dlhodobo apelovala, aby došlo k zvýšeniu metráže ciel pre jedného odsúdeného tak, aby boli naplnené medzinárodné štandardy. Z nich vyplýva, že na odsúdeného by v cele mali pripadať najmenej 4m². Podľa predbežných informácií by malo dôjsť k navýšeniu tejto metráže pre jedného odsúdeného zo súčasných 3,5m² na 4m² na uzamknutej cele a 3,5m² na neuzamknutej cele. Tento posun by znamenal priblíženie k medzinárodným štandardom Rady Európy, i keď ešte stále zostáva priestor pre úplné zosúladenie našej právnej úpravy s medzinárodnými požiadavkami.

Ďalšou témou je úprava zovňajšku. Pri preskúvaní podnetov som viackrát konštatovala, že povinná úprava zovňajšku odsúdených v zmysle ústavných vzorov strihania vlasov a úpravy brady a fúzov

predstavuje neprimeraný a neodôvodnený zásah do práva na súkromný život odsúdených. Podľa plánovaných úprav zákona by malo dôjsť k upusteniu povinnosti úpravy zovňajšku odsúdeného podľa vzorov a jedinou podmienkou zostane povinnosť starať sa o vlastnú hygienu.

K dôležitej zmene by malo prísť aj v oblasti návštev odsúdených. Navrhuje sa, aby návštevy prebiehali v kontaktnom režime. Bezkontaktné návštevy sa budú realizovať len v odôvodnených prípadoch, ak existuje bezpečnostné riziko. CPT uznáva, že v niektorých prípadoch je z bezpečnostných dôvodov alebo na ochranu legitímnych záujmov vyšetrovania opodstatnené prijímať návštevy v kabínach. Pre všetky zákonom stanovené kategórie väznených osôb by však mali byť pravidlom návštevy s priamym kontaktom, pričom „bezkontaktné“ návštevy by mali byť len výnimkou. Akékoľvek rozhodnutie o nariadení bezkontaktných návštev musí byť vždy riadne zdôvodnené a opodstatnené a musí sa zakladať na individuálnom posúdení potenciálneho rizika konkrétneho väzňa.

K zmenám by malo dôjsť aj v oblasti udeľovania disciplinárnych trestov. Obmedzenie kontaktu s rodinou a s blízkymi by nemalo plniť funkciu disciplinárneho trestu. Z európskych väzenských pravidiel vyplýva, že disciplinárne tresty by vo svojich dôsledkoch nikdy nemali úplne obmedziť kontakt s rodinnými príslušníkmi. Tak isto ja CPT pri svojej návšteve z roku 2018 zdôraznil svoje odporúčanie, aby sa obmedzenie kontaktov s rodinnými príslušníkmi využívalo ako forma trestu len v prípadoch, kedy disciplinárne previnenie súvisí s týmito kontaktmi. Plánuje sa úplne vypustiť možnosť zákazu telefonovania ako jedna z alternatív disciplinárneho trestu pred odsúdených.

04.4 VYUŽÍVANIE TELOVÝCH KAMIER POLICAJTMÍ PRI VYKONÁVANÍ SLUŽOBNÝCH ZÁKROKOV

Požiadavku, aby každé použitie donucovacích prostriedkov zo strany polície bolo dokumentované použitím kamerového záznamu, vzniesla ešte v roku 2013 predchádzajúca verejná ochrankyňa práv pani Jana Dubovcová. Toto odporúčanie vyplynulo z preskúmania policajného zásahu v Moldave nad Bodvou, ktoré sa uskutočnilo v roku 2013.

MV SR v roku 2018 realizovalo verejné obstarávanie na dodávku kamerových systémov pre policajtov, to však bolo v roku 2020 zrušené na základe rozhodnutia Rady Úradu pre verejné obstarávanie, ktorá konštatovala porušenie zákona. Na základe medializovaných informácií sa v decembri 2021 začali nové prípravné trhové konzultácie k obstaraniu telových kamier na monitorovanie policajných zásahov.

V roku 2021 som v medzirezortnom pripomienkovom konaní, ktoré sa týkalo novely zákona o Policajnom zbore, vzniesla zásadnú pripomienku, v ktorej som navrhovala zavedenie obligatórneho zabezpečovanie kamerového záznamu z každého policajného zákroku, pri ktorom dôjde k použitiu donucovacích prostriedkov.

Táto moja pripomienka nebola zo strany MV SR akceptovaná napriek tomu, že súčasťou pripravovanej novely zákona o Policajnom zbore je aj nahradenie menovky príslušníkov Policajného zboru na uniforme identifikačným číslom, čo považujem za krok smerujúci k zníženiu

štandardu vo vzťahu k možnostiam objektivizácie skutkového stavu v prípade pochybností o zákonnosti postupu policajtov.

Je totiž nespochybniteľné, že vyhotovenie kamerových záznamov z policajných zásahov nie je dôležité iba z pohľadu ochrany ľudských práv, ale je aj v záujme samotných príslušníkov Policajného zboru.

04.5 PRÁVO NA NEZÁVISLÉ PRESKÚMANIE POLICAJNÝCH POSTUPOV

V roku 2016 upozornila bývalá verejná ochrankyňa práv pani Jana Dubovcová vo svojej mimoriadnej správe na absenciu nezávislého orgánu vyšetrovania policajných postupov a postupov iných štátnych orgánov voči fyzickým osobám. Vo svojej správe uviedla, že SR stále nevytvorila podmienky pre nezávislé a účinné vyšetrenie policajných postupov a postupov iných štátnych orgánov, pri ktorých bolo použité fyzické násilie.

Verejná ochrankyňa práv odporučila NR SR, aby zákonom ustanovila nezávislý orgán pre vyšetrovanie policajných postupov a postupov iných štátnych orgánov voči fyzickým osobám, pri ktorých je podozrenie na neoprávnené použitie sily, mučenie, kruté a neľudské zaobchádzanie. Takýto orgán by nemal byť podriadený vláde SR, nemal by byť súčasťou MV SR, polície, ani prokuratúry.

V roku 2016 NR SR mimoriadnu správu prerokovala, no odmietla zobrať na vedomie jej obsah. Odporúčané opatrenie neskôr čiastočne realizovala novelizácia právnej úpravy z roku 2019, na základe ktorej došlo k zriadeniu Úradu inšpekčnej služby, ako osobitného útvaru Policajného zboru, ktorého riaditeľ zodpovedá za výkon svojej funkcie vláde SR.

Aj keď riaditeľ Úradu inšpekčnej služby na základe tejto novely už nebol priamo zodpovedný ministrovi vnútra, a Úrad inšpekčnej služby bol formálne vyňatý z organizačnej štruktúry MV SR, stále tento stav nebolo možné považovať za vyhovujúci. V obdobnom prípade právnej úpravy v Českej republike totiž ESLP vo veci Kummer proti Českej republike konštatoval, že síce odklonenie zodpovednosti riaditeľa inšpekcie od ministra vnútra smerom k vláde zvýšilo aspekt nezávislosti inšpekcie vo vzťahu k polícii, no členovia inšpekcie sú naďalej príslušníkmi polície, čo značne spochybňuje nezávislosť inšpekcie voči polícii. So žiadosťou o prijatie právnej úpravy, ktorá by posilnila nezávislosť policajnej inšpekcie tak, aby právna úprava zodpovedala medzinárodným štandardom, som sa v roku 2020 obrátila na súčasného ministra vnútra.

Napriek môjmu odporúčaniu bol 30. novembra 2021 schválený zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície. Jeho deklarovaným cieľom je posilnenie ingerencie ministra vnútra v procese menovania a odvolávania prezidenta Policajného zboru a riaditeľa Úradu inšpekčnej služby. Schválené znenie zákona vo svojej podstate zveruje celý proces výberu nového riaditeľa Úradu inšpekčnej služby výsostne do rúk ministra vnútra.

Vo vzťahu k procesu posilnenia nezávislosti policajnej inšpekcie považujem schválenie predmetnej novely za krok späť. Novelou zavedený proces výberu riaditeľa Úradu inšpekčnej služby nemôžem vnímať inak, ako oslabenie hierarchickej nezávislosti riaditeľa a celého úradu voči ministrovi vnútra a ako oslabenie ich kolegiálnej nezávislosti do vnútra Policajného zboru. Prijatá právna úprava sa javí byť v príkrom rozpore s programovým vyhlásením vlády SR pre obdobie rokov 2021 - 2024. Vláda SR sa ním totiž zaviazala, že „prehodnotí postavenie a činnosť Úradu inšpekčnej služby a na základe výsledkov analýzy legislatívnymi opatreniami zabezpečí jej väčšiu nezávislosť a efektivitu“.

Keďže považujem ďalšiu odbornú diskusiu v tejto oblasti za potrebnú, oslovila som ministra vnútra a požiadala som ho o zaslanie analýzy, ku ktorej vypracovaniu sa vláda SR zaviazala vo svojom programovom vyhlásení. Zároveň som ho požiadala o stanovisko, ako do snahy posilniť nezávislosť Úradu inšpekčnej služby funkčne zapadá faktické zverenie výberového procesu riaditeľa tohto úradu výhradne do rúk ministra vnútra.

Zo stanoviska ministra vnútra vyplynulo, že predmetná právna analýza nebola doposiaľ vykonaná a vo vzťahu k prijatej právnej úprave uviedol, že sa jednalo o poslanecký návrh. Napriek uvedenému stanovisku naďalej považujem za mimoriadne dôležité, aby koncepcia nastavenia inšpekčnej služby prešla dôkladnou analýzou a aby bola posilnená jej nezávislosť v súlade s medzinárodnými štandardmi.

04.6 „VYHRADENÉ PRIESTORY“ NA POLICAJNÝCH STANICIACH

Predchádzajúca verejná ochrankyňa práv pani Jana Dubovcová, v mimoriadnej správe z roku 2016 predloženej NR SR, ktorá bola spomenutá v predchádzajúcej stati, poukázala aj na systémovo zakotvené porušovanie základných práv a slobôd osôb postupom polície, ktorý nemá žiadnu oporu v zákone, a to je neoficiálne obmedzovanie osobnej slobody osoby jej zatvorením do uzavretého priestoru, pričom tento priestor je často bez akéhokoľvek vybavenia (voda, toaleta, zvonček na privolanie pomoci).

Predvedené osoby sú do tohto priestoru umiestňované na čas podľa potreby a úvahy policajta, často aj na niekoľko hodín, alebo počas celej noci. Táto bežná policajná prax je nezákonná a spôsobuje zásah do základného práva osôb na osobnú slobodu a dôstojnosť. Na pokračujúce porušovanie ľudských práv v súvislosti s „vyhradenými priestormi“ upozornil SR aj CPT po svojej pravidelnej návšteve, ktorá sa uskutočnila v marci 2018.¹⁵

Porušenie základných práv osôb, ktoré boli umiestnené do tzv. vyhradených priestorov, som od začiatku pôsobenia vo funkcii verejnej ochrankyne práv niekoľkokrát konštatovala aj ja. Aj v roku 2021 som preskúmala podnet podávateľa vo veci obmedzenia jeho osobnej slobody, týkajúci sa jeho zadržania na útvere Policajného zboru v Bratislave. Preskúmaním podnetu som zistila, že podávateľ bol umiestnený v tzv. vyhradených priestoroch útvaru Policajného zboru deväť hodín, pričom približne osem hodín z toho času s ním neboli

¹⁵Správa pre vládu SR o návšteve SR, ktorú uskutočnil CPT v dňoch 19. až 28. marca 2018.

vykonávané a ani plánované žiadne procesné úkony. Takéto umiestnenie dotyčného do zákonom neupravených priestorov som preto nepovažovala za dôvodné.

Napriek mojej viacnásobnej iniciatíve vo vzťahu k MV SR, smerujúcej k prijatiu systémovej zmeny, táto prax, ktorá nemá oporu v zákone, pretrváva dodnes.

Pozitívne vnímam skutočnosť, že v roku 2021 bola v medzirezortnom pripomienkovom konaní prerokovaná pripravovaná novela zákona o Policajnom zbore, v ktorej je zadefinovaný právny rámec kompetencie policajta umiestniť zadržanú osobu do určeného priestoru. Na základe mnou vznesených pripomienok, ktoré boli zo strany MV SR akceptované, boli v legislatívnom návrhu zapracované aj limity tohto oprávnenia, ktorých účelom je minimalizovať priestor pre svojvôľu a porušovanie základných práv a slobôd zadržaných osôb.

V čase kompletizácie tejto správy legislatívny proces prijímania novely zákona o Policajnom zbore ešte nebol ukončený.

04.7 ROVNAKÝ PRÍSTUP OBČANOV SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM K SLUŽBÁM, KTORÉ POSKYTUJE VEREJNÁ SPRÁVA

Prístup k verejným úradom bez bariér je základom pre rovnaký prístup občanov so zdravotným postihnutím k službám verejnej správy. Prieskumy, ktoré realizovala Kancelária však poukazujú na alarmujúcu situáciu najmä na základných a na stredných školách,¹⁶ v ktorých je bezbariérovosť prostredia vnímaná ako akýsi nadštandard a potrebné úpravy sú realizované skôr čiastočne, bez systematickejšieho riešenia.

Na veľmi zlú situáciu v súvislosti s bezbariérovosťou v zdravotníckych zariadeniach poukázal aj ďalší prieskum¹⁷ Kancelárie. Jeho výsledkom je konštatovanie, že právo osôb so zdravotným postihnutím na prístup k zdravotnej starostlivosti a na odstránenie prekážok a bariér brániacich prístupnosti v zdravotníckych zariadeniach sa v podmienkach SR nedostatočne napĺňa a dodržiava.

Prieskum z vlastnej iniciatívy verejnej ochrankyne práv – prístupnosť osobnej železničnej dopravy

Ešte koncom roka 2019 som začala prieskum týkajúci sa prístupnosti osobnej železničnej dopravy. Zistenia z tohto prieskumu som zverejnila v roku 2021. Nadviazala som tak na predchádzajúce prieskumy realizované v Kancelárii týkajúce sa prístupnosti, ako dôležitého predpokladu plného začlenenia sa osôb so zdravotným postihnutím do života spoločnosti a uplatňovania ich základných práv a slobôd na nediskriminačnom základe.

Cieľom prieskumu bolo zistiť ako vnímajú dodržiavanie svojich práv pri cestovaní vlakom osoby so zdravotným postihnutím. Hlavným

¹⁶ Správa o výsledkoch prieskumu bezbariérového prístupu do budov škôl a bezbariérovosti v nich, Kancelária verejného ochrancu práv, Bratislava, október 2016.

¹⁷ Bezbariérovosť v štátnych nemocniciach a iných zdravotníckych zariadeniach, Kancelária verejného ochrancu práv, Bratislava, september 2016.

zámerom však bolo zistiť, ako samotný štát vníma svoju úlohu pri zabezpečovaní prístupnosti dopravy (v tomto konkrétnom prípade osobnej železničnej dopravy), či si je vedomý svojej kľúčovej zodpovednosti v tejto oblasti, či vykonáva systematické a cielené kroky k dosiahnutiu želaného cieľa a či sú tieto kroky dostatočné a primerané.

Pri koncipovaní záverov z prieskumu som sa opierala o poznatky získané priamo od osôb so zdravotným postihnutím a od ďalších osôb cestujúcich vlakom, tiež o poznatky z vlastných zistení, ale aj zo stanovísk dopravcov, prevádzkovateľa železničnej infraštruktúry, Dopravného úradu a MDV SR.

Poskytnuté stanoviská v spojení s vlastnými zisteniami ukazujú, že určitý pokrok v oblasti debarierizácie osobnej železničnej dopravy bol za posledné roky dosiahnutý. Kvantifikovateľný bol najmä u ZSSK. Mnohé modernizácie a rekonštrukcie boli realizované aj v oblasti železničnej infraštruktúry, avšak merateľný ukazovateľ absentuje.

Ťažko možno kvantifikovať dosiahnutý pokrok, pokiaľ nie sú k dispozícii informácie ani len o reálnom stave železničnej infraštruktúry prístupnej cestujúcej verejnosti. Komplexné informácie o prístupnosti osobnej železničnej dopravy cestujúcim so zdravotným postihnutím a so zníženou pohyblivosťou totiž chýbajú. Jednotlivé údaje sa líšia, informácie poskytované verejnosti nie sú jasné a jednoznačné a neobsahujú všetky potrebné údaje.

Azda najväčšou výzvou v tejto oblasti je existujúca železničná infraštruktúra, ktorá vo veľkej miere determinuje aj komfort a potenciál samotnej prepravy cestujúcich. Hoci počet nízkopodlažných vlakov za posledných 10 rokov narástol (resp. pred rokom 2010 ZSSK nízkopodlažné vlaky s nájazdovými rampami ani nevlastnila), ich potenciál je možné využívať iba v obmedzenom rozsahu. Železničné stanice, zastávky a nástupištia je potrebné postupne prispôbovať potrebám osôb so zdravotným postihnutím, čo vyžaduje nemalé úsilie, veľký rozsah stavebných úprav a v neposlednom rade samozrejme aj značné finančné investície.

Získané poznatky naznačujú, že zodpovedné subjekty proces debarierizácie zredukovali do požiadavky budovať prostredie prístupné osobám so zdravotným postihnutím najmä popri realizovaní celkových rekonštrukcií a modernizácií, prípadne pri obstarávaní/budovaní nových prvkov (kde už sú jasne stanovené parametre aj z hľadiska bezbariérovosti). Železnice SR pri realizovaných modernizáciách, rekonštrukciách a iných stavebných úpravách zohľadňujú požiadavky prístupnosti prostredia aj osobám so zdravotným postihnutím.

Nezaznamenali sme však, že by mali vypracovaný plán debarierizácie s vytýčením konkrétnych krokov v rámci jednotlivých etáp a s určeným časovým horizontom ich realizácie. Cielené debarierizačné stavebné akcie sú skôr ojedinelé, rozhodne nie systematicky plánované. ZSSK síce má vypracovanú stratégiu, avšak táto sa javí v niektorých ukazovateľoch ako nedostatočná. Čl. 9 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím (o prístupnosti prostredia) síce nepožaduje okamžitú nápravu, ale vyžaduje od signatárskych štátov, aby sa svojimi postupnými a cielenými krokmi snažili dosiahnuť stanovený cieľ, vrátane systematického odstraňovania existujúcich prekážok a bariér.

MDV SR na otázku, ako vidí svoju úlohu a zodpovednosť v procese debarierizácie osobnej železničnej dopravy, neodpovedalo. Skutočnosť, že MDV SR nevedelo zhrnúť pokrok dosiahnutý v oblasti debarierizácie osobnej železničnej dopravy za posledných desať rokov a nevedelo ani špecifikovať finančné prostriedky alokované a využité na tento účel nasvedčuje tomu, že Slovensko nepodniká cielené a systematické kroky k dosiahnutiu tohto cieľa, a ak áno, tak potom absentuje hodnotiaci mechanizmus, ktorého výsledky by mali dať jasnú odpoveď na túto otázku.

Chýba celková koncepcia/stratégia debarierizácie, najmä stanovenie kritérií, podľa ktorých sa budú určovať priority tak, aby sa v jednotlivých etapách celého procesu dosiahli aspoň čiastkové ciele, ktoré postupne povedú k zlepšeniu kvality cestovania pre osoby so zdravotným postihnutím. Rozhodujúca iniciatíva by mala vychádzať od MDV SR ako ústredného orgánu štátnej správy pre dráhy a dopravu na dráhach, ktoré by celú problematiku malo zastrešovať, koordinovať, riadiť a zabezpečovať aj monitoring.

Ukazuje sa, že najmä legislatíva EÚ a snaha o zjednotenie európskeho železničného systému, sú hnacími motormi, ktoré nútia členské štáty, Slovensko nevynímajúc, k určitým opatreniam, nie však skutočnosť, že sme signatárskym štátom Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím. Avšak aj na tejto pôde je ešte mnoho výziev a prekážok.

Ďalším dôležitým poznaním bol fakt, že napriek deklarovaniu mnohých prvkov a služieb pre osoby s obmedzením mobility či schopnosti orientácie prax ukazuje, že tieto nie vždy fungujú, prípadne kompetentné osoby ich nie vždy vedia obslúžiť. Samostatnosť a nezávislosť osôb so zdravotným postihnutím je zatiaľ len veľmi vzdialený sen, ktorému sme sa ani len nepriblížili. Väčšinou je potrebná asistencia či už železničného personálu, alebo aspoň inej osoby.

Napokon prieskum ukázal aj určitý nezáujem, resp. možno skôr rezignáciu, samotných osôb so zdravotným postihnutím na presadzovanie ich práv vyplývajúcich z Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím a z iných právnych predpisov.

Na základe zistení a na základe vyvođených záverov z prieskumu som, okrem iného, odporúčala MDV SR vytvoriť pracovnú pozíciu osoby zodpovednej za koordináciu, sledovanie a vyhodnocovanie procesu debarierizácie osobnej železničnej dopravy, či vytvoriť rámcový dokument zameraný na postupnú a systematickú realizáciu debarierizácie osobnej železničnej dopravy so stanovením konkrétnych úloh, cieľov, zodpovedných subjektov a účinných nástrojov (vrátane financovania), a tiež s mechanizmom pravidelného vyhodnocovania naplňania tohto dokumentu.

04.8 PRÁVO NA PRÍSTUP K PITNEJ VODE

Podľa výskumov a strategických dokumentov, aj podľa poznatkov Kancelárie z doterajších prieskumov a z vybavených podnetov, patria v SR Rómovia k ľuďom, ktorí sú najviac ohrození sociálnym vylúčením.

V roku 2016 vykonala Kancelária prieskum¹⁸ zameraný na dodržiavanie základných práv a slobôd v súvislosti s prístupom k pitnej vode v rómskych osadách.

OSN v roku 2010 vyzvala štáty na zabezpečenie finančných zdrojov, budovanie kapacít a zavádzanie technológií s cieľom všetkým poskytnúť bezpečnú, čistú, prístupnú a cenovo dostupnú pitnú vodu a zabezpečiť podmienky pre hygienu.

Zabezpečenie naplňania práva na prístup k pitnej vode ako základného práva, je pozitívnym záväzkom štátu. Štát sa zaviazal k tomu, že vytvorí vhodné podmienky pre každého, aby mal prístup k pitnej vode a aby bol tento prístup cenovo dostupný. Je to záväzok štátu, ktorý nie je iba deklaratívny, ale vyžaduje si dosiahnutie istého konkrétneho výsledku.

Výsledky výskumu poukázali na to, že viaceré obce na území SR doteraz nedokázali vlastnými krokmi a prostriedkami zabezpečiť bezpečnú, čistú, prístupnú a cenovo dostupnú pitnú vodu a hygienu pre všetkých. Prieskum potvrdzuje, že aj v obciach, v ktorých je vodovod, nie je pitná voda dostupná pre každého. Jej dostupnosť naráža na cenu za dodávku vody.

Pri naplňaní práva na prístup k pitnej vode v rómskych osadách dosahuje SR veľmi pomalý a iba malý pokrok. SR v prípadoch tých osád, v ktorých sú obyvatelia odkázaní na užívanie zdravotne škodlivej vody, v súčasnosti nenapĺňa ani minimálny obsah práva na prístup k pitnej vode.

Predchádzajúca verejná ochrankyňa práv pani Jana Dubovcová preto odporučila NR SR aby prijala také legislatívne zmeny, ktoré by určili subjekty zodpovedné za prístup k pitnej vode, práva a povinnosti týchto subjektov, ako aj samotný nárok na prístup k pitnej vode. Odporučila tiež začleniť tento nárok aj do systému pomoci v hmotnej núdzi. Tieto odporúčania som opakovane adresovala ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny po jeho nástupe do funkcie v roku 2020, avšak doposiaľ k systémovej zmene v tejto oblasti nedošlo.

04.9 PRIETAHY V SÚDNOM KONANÍ

Právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov (v primeranej lehote) je jednou z procesných záruk spravodlivého procesu, ktorý je súčasťou práva na súdnu a inú právnu ochranu zaručeného ustanovením čl. 48 ods. 2 Ústavy a ustanoveniami Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov sa opakovane preukazuje ako najčastejšie porušované základné právo v podaniach od občanov, ktorými sa Kancelária zaoberá.

¹⁸ Správa o prieskume dodržiavania základných ľudských práv a slobôd - Prístup k pitnej vode a informácia o zabezpečení protipožiarnej ochrany v rómskych osadách, Kancelária verejného ochrancu práv, Bratislava 2016.

Problematike zbytočných prietahov v súdnom konaní som sa venovala v rámci individuálnych podnetov od podávateľov, no vzhľadom na ich početnosť som sa touto témou zaoberala aj systémovo, v súčinnosti s MS SR.

Pri vybavovaní podnetov podávateľov som vo veci možných zbytočných prietahov v súdnych konaniach komunikovala s predsedami príslušných súdov, ktorí sú orgánmi riadenia a správy súdov. V každej preskúmvanej veci som predsedu príslušného súdu požiadala, v súlade s ustanoveniami zákona o verejnom ochrancovi práv, o stanovisko k skutkovým a právnym okolnostiam priebehu preskúmvaného súdneho konania, vrátane chronologického prehľadu úkonov v príslušnej veci. V prípade potreby som komunikovala s orgánmi riadenia a správy súdov aj opakovane, a ak to bolo z viacerých hľadísk efektívne a personálne dostupné v rámci kapacitných možností Kancelárie, požiadala som o nahliadnutie do príslušného súdneho spisu. V prípade preukázania porušenia základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v súdnom konaní som spravidla uložila, pre každý konkrétny prípad, predsedovi súdu prijatie adekvátnych opatrení na odstránenie nežiaduceho stavu a zabezpečenie právnej istoty účastníkov konania (sporových strán) v čo najkratšom možnom čase, samozrejme nie na úkor dostatočného zistenia skutkového stavu, kvalitného právneho posúdenia veci a zabezpečenia zákonného procesného postupu súdu v konaní. V súlade s mojimi oprávneniami som tiež žiadala od každého predsedu súdu informáciu o prijatí opatrení na odstránenie porušovania základného práva podávateľa, ktoré som následne vyhodnocovala.

Zo systémového hľadiska som sa v roku 2020 a 2021 pozorne oboznamovala s vývojom reformy súdnictva v krajine prostredníctvom prebiehajúcich zmien návrhov novej súdnej mapy.

V rámci komunikácie s ministerkou spravodlivosti som opätovne zdôraznila - aj v súvislosti s pripravovanými reformami - nevyhnutnosť zabezpečenia adekvátneho prístupu fyzických osôb a právnických osôb k spravodlivosti. V liste adresovanom ministerke spravodlivosti som taktiež uviedla, že z vyjadrení viacerých predsedov súdov (napríklad Krajského súdu v Bratislave alebo niektorých okresných súdov v Bratislave) opakovane vyplýva, že dochádza k neprimeranej zaťaženosti sudcov či ku komplikáciám spojeným s personálnymi zmenami, ktoré spomaľujú trend znižovania počtu nevybavených vecí a spôsobujú zbytočné prietahy v súdnych konaniach. V tejto súvislosti som vyslovila obavu, že pripravované procesy organizačných a štrukturálnych zmien s vysokou pravdepodobnosťou taktiež prispedia k zvýšeniu počtu nevybavených vecí na súdoch.

Vzhľadom na skutočnosť, že reforma justície a príprava novej súdnej mapy je živý proces, ktorý sa ešte nezavŕšil, je dôležité pokračovať v komunikácii s MS SR ako gestorom organizačných a štrukturálnych zmien v justícii aj v ďalšom období.

Nesporne významným krokom v rámci reformy justície bolo zriadenie Najvyššieho správneho súdu SR, ako vrcholného súdneho orgánu vo veciach správneho súdnictva, s účinnosťou od 1. januára 2021. Tento súd bol zriadený ústavným zákonom, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava a svoju činnosť začal vykonávať od 1. augusta 2021.

Najvyšší správny súd SR plní nezastupiteľnú funkciu v demokratickej spoločnosti. Preskúmaním rozhodnutí správnych súdov v konaniach o kasačných sťažnostiach zabezpečuje zákonnosť rozhodovania správnych súdov pri poskytovaní ochrany subjektívnym právam a právom chráneným záujmom fyzických a právnických osôb pred nezákonným výkonom verejnej moci orgánmi verejnej správy a je garantom zákonného priebehu volieb. Najvyššiemu správne súdu SR bola tiež zverená kompetencia rozhodovať o disciplinárnej zodpovednosti sudcov, prokurátorov a iných zákonom určených osôb.

Najvyšší správny súd SR vo veciach správneho súdnictva dbá o jednotný výklad a jednotné používanie zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov vlastnou rozhodovacou činnosťou a tým, že prijíma stanoviská k zjednocovaniu výkladu zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov a zverejňuje svoje právoplatné súdne rozhodnutia zásadného významu v Zbierke stanovísk a rozhodnutí Najvyššieho správneho súdu SR.

04.10 PRIEŤAHY V REŠTITUČNÝCH KONANIACH

V súčasnosti nie sú právoplatne ukončené všetky reštitučné konania. Tisícky občanov stále čakajú na ich výsledky, napriek uplynutiu dlhého času od uplatnenia reštitučných nárokov. V niektorých prípadoch rozhodujú správne orgány o reštitučných nárokoch už takmer 27 rokov.¹⁹

Kancelária sa systémovo venuje tejto problematike od roku 2015, kedy bol realizovaný aj prvý prieskum v tejto veci.²⁰ Na základe zistení z prieskumu a na základe skutočností, že naďalej neboli právoplatne ukončené všetky reštitučné konania, som uskutočnila v roku 2017 opätovný prieskum.²¹ V správe z prieskumu som uložila dotknutým orgánom konkrétne opatrenia, ktoré by mali prispieť k rýchlejšiemu ukončeniu reštitučných konaní.

Ako nevyhnutná sa ukázala najmä potreba personálneho posilnenia pozemkových a lesných odborov na okresných úradoch. Kritická situácia je napríklad na Pozemkovom a lesnom odbore Okresného úradu Košice. Z prieskumu vyplynulo, že tento odbor by mal pri súčasnom kapacitnom obsadení rozhodovať o reštitučných nárokoch v priebehu približne 40 rokov.

Vzhľadom na závažnosť problematiky, ktorá sa týka väčšieho počtu osôb, na zistenú neprimeranú dĺžku konania a na skutočnosť, že nároky si uplatnili prevažne starší občania, som vystúpila v marci 2018 s mimoriadnou správou²² o tejto problematike aj v NR SR.

¹⁹ V prípade reštitučných nárokov uplatnených podľa zákona č. 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku; v prípade reštitučných nárokov uplatnených podľa zákona č. 503/2003 Z. z. o navrátení vlastníctva k pozemkom a o zmene a doplnení zákona NR SR č. 180/1995 Z. z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov ide asi o 15 rokov neskončené správne konania.

²⁰ Správa o zbytočných prieťahoch v reštitučných konaniach k poľnohospodárskej a lesnej pôde, Kancelária verejného ochrancu práv, Bratislava, september 2015.

²¹ Správa o zbytočných prieťahoch v reštitučných konaniach k poľnohospodárskej a lesnej pôde II., Kancelária verejného ochrancu práv, Bratislava, september 2017.

²² Mimoriadna správa VOP o skutočnostiach nasvedčujúcich závažnému porušeniu základných

Odporučila som NR SR, aby pri schvaľovaní rozpočtu zohľadnila najmä zabezpečenie potrebných finančných prostriedkov na posilnenie pozemkových a lesných odborov na okresných úradoch. Napriek posilneniu kapaít na pozemkových a lesných odboroch na okresných úradoch stále neevidujem výrazný posun v riešení.

05 OSVETOVÁ ČINNOSŤ

Ombudsmanské ďakujem

Od roku 2015 si verejná ochrankyňa práv v spolupráci s Kanceláriou každoročne pripomínajú prijatie Všeobecnej deklarácie ľudských práv a vyhlásenie dňa 10. decembra za „Medzinárodný deň ľudských práv“ slávnostným podujatím s názvom Ombudsmanské ďakujem.

Túto tradíciu zaviedla predchádzajúca verejná ochrankyňa práv pani Jana Dubovcová, pričom cieľom podujatia je upozorniť na výnimočných ľudí a na výnimočné organizácie, ktorých význam práce v oblasti osvetu a ochrany základných práv a slobôd zostáva nepovšimnutý, ale ich práca má zároveň mimoriadny prínos pre spoločnosť, a tiež dopad na formovanie mienky spoločnosti vo vzťahu k ľudským právam.

Všetky ocenené osobnosti dostávajú ocenenie vo forme keramického srdiečka, ktoré je vyrábané v Chránenej dielni Domova sociálnych služieb Rohov. Podujatie je zároveň príležitosťou na stretnutie a neformálne rozhovory rôznych osobností z ľudskoprávneho prostredia.

Ocenené osobnosti a organizácie za rok 2017:

1. Michaela Knošková a Adriána Repánová, študentky gymnázia, reagovanie na šírenie populistických a extrémistických prúdov v spoločnosti, najmä medzi rovesníkmi hrou Create & Control
2. Červený nos, prispievanie k zlepšeniu psychického, a tým aj celkového zdravotného stavu detí a dospelých v nemocniciach
3. Marek Roháček, občianske združenie Návrat, dlhoročná pomoc rodičom, ktorí poskytujú domov deťom bez rodiny a pomoc rodinám v ťažkých životných situáciách
4. Miroslav Kusý, zdieľanie osobnej skúsenosti s neslobodou minulého režimu a s hodnotami ukotvenými v Charte 77 so súčasnými generáciami
5. Hana Ponická – in memoriam

Ocenené osobnosti za rok 2018:

1. Lucia Mikulinová a Marián Ruňanin, vzdelávanie o demokracii v projekte Otvorené školy

práv a slobôd, Kancelária verejného ochrancu práv, Bratislava, február 2018.

2. Mariana Kováčová, ochrana práv detí a žien, ktoré sa stali obeťami domáceho a rodovo podmieneného násillia, Centrum Slniečko
3. Eva Siracká, Liga proti rakovine
4. Zuzana Pohánková, práca s ľuďmi bez domova, Proti prúdu
5. Anton Srholec – in memoriam

Ocenené osobnosti za rok 2019:

1. Eva Mosnáková, Klub seniorov preživších holokaust, boj za spravodlivosť a pravdu
2. Slávka Mačáková, pomoc ľuďom ohrozeným generačnou chudobou
3. občianske združenie Cesta von, inovatívny prístup projektu Omama
4. Fridays for future, Emma Zajačková, Jakub Hrbán a Jakub Andacký, ktorí organizovali štrajky za ochranu klímy na Slovensku
5. Peter Štaffen, prínos v boji proti predsudkom, cez aktivity, ktoré ukazujú, že hendikep nie je prekážkou k zamestnaniu
6. Ján Langoš – in memoriam

Ocenené osobnosti za rok 2020:

1. organizácia Človek v ohrození
2. Waldemar Švábenský, festival Svet podľa Gabriela
3. Kristína Križanová, priekopníčka paliatívnej medicíny
4. Organizácia muskulárnych dystrofikov v Slovenskej republike
5. organizácie Prima a Stopa, pomoc ľuďom bez domova nielen v čase pandémie
6. Ondrej Pavella – in memoriam

Ocenené osobnosti za rok 2021:

1. rodina Vaculčiakovcov – in memoriam –ocenenie za záchranu života detí Pavla Eliho Vaga a jeho sestry Ester, ktoré sa museli skrývať v horách pred perzekúciami Židovského kódexu, prijatého v ére ľudáckej Slovenskej republiky
2. občianske združenie Malíček, ocenenie za pomoc predčasne narodeným deťom a ich rodinám

3. občianske združenie Mareena a Liga za ľudské práva, ocenenie za dlhodobú iniciatívu v rámci integrácie migrantov na Slovensku, vrátane pomoci ľuďom z Afganistanu
4. iniciatíva Nebudeme ticho (ženské organizácie: Možnosť voľby, Aspekt, Povstanie pokračuje), ocenenie aktivít občianskych združení za ich iniciatívu Nebudeme ticho, ktorou upozorňujú na nebezpečenstvo prijatia zákonov, ktorých snahou je obmedziť prístup k bezpečným interrupciám
5. Poradňa pre občianske a ľudské práva, ocenenie za neúnavný boj za práva prevažne rómskych žien sterilizovaných v rozpore s právom
6. Roman Kvasnica a Dalibor Kuciaň, za neodbytný boj v prípade obetí policajnej razie z Moldavy nad Bodvou
7. Martin Korčok, ocenenie za aktivity spojené s bojom proti antisemitizmu, xenofóbii a za aktivity súvisiace so vzdelávaním ohľadom holokaustu a ľudských práv
8. Ján Markoš, ocenenie za publikáciu Medzi dobrom a zlom, v ktorej autor rieši 16 etických dilem
9. občianske združenie Detstvo deťom, ocenenie za včasnú intervenciu v rodinách s deťmi, ktorých vývoj je ohrozený z dôvodu života v prostredí poznačenom generačnou chudobou

Získané ocenenia

Cena SDGs 2020 v kategórii Verejný sektor

V roku 2020 som získala ocenenie SDGs 2020 za príspevok k napĺňaniu cieľov udržateľného rozvoja. Oceňovanie organizuje nadácia Pontis. Ceny sú udeľované za projekty, ktoré majú napomôcť zmeniť svet k lepšiemu do roku 2030, a to napríklad hľadaním riešení odstraňovania chudoby, bojom proti nerovnostiam či proti klimatickej kríze.

Ocenenie za angažovanosť v oblasti ľudských práv a právneho štátu

Francúzske a nemecké ministerstvá zahraničných vecí od roku 2016 udeľujú spoločné ocenenie pri príležitosti pripomenutia prijatia Všeobecnej deklarácie ľudských práv 15 osobnostiam v oblasti obhajovania ľudských práv na celom svete. V roku 2020 mi bolo udelené nemecko-francúzske ocenenie, ktoré som získala za zasadzovanie sa za práva rómskej menšiny, za reprodukčné práva a za humánne štátne karanténne opatrenia. Rovnako tiež za angažovanosť v otázkach rešpektovania rovnoprávnosti mužov a žien a za boj proti diskriminácii na základe sexuálnej orientácie alebo na základe rodovej identity.

Lúč z tmy

V novembri 2021 som získala ocenenie Lúč z tmy, ktoré udeľujú občianske združenie eduRoma a Ústav romologických štúdií za záslužnú činnosť v zlepšení života Rómok a Rómov na Slovensku.

Národná cena za dizajn pre vizuálnu identitu VOP

Vizuálna identita verejného ochrancu práv získala Národnú cenu za dizajn. Jej autori Andrej & Andrej ju postavili na jedinečnom písme, ktoré využíva symbol výkričníka ako upozornenie na porušovanie základných práv a slobôd. Ako sa uvádza v článku Denníka N, „bez zaváhania sa medzi vystavené diela, ale aj medzi ocenených dostala identita pre úrad verejnej ochrankyne práv. Autori – Andrej Barčák a Andrej Čanecký v nej využili výkričník, z ktorého urobili súčasť písma. Výkričník v písme tak prirodzene symbolizuje samotnú funkciu ombudsmanky v spoločnosti, a teda, že jej úrad upozorňuje na nepravosti.“ „Je to veľmi nadčasový návrh, ktorý môže fungovať veľmi dlho, bude jasne identifikovateľný a dá sa ďalej rozvíjať“, komentoval rozhodnutie poroty Boris Meluš.

Víťazný koncept autorov vzišiel z dôkladne pripravenej súťaže zabezpečenej tímom Kancelárie, ktorej predchádzalo množstvo konzultácií s odborníkmi na verejné obstarávanie, ako aj s profesionálmi v oblasti grafického dizajnu.

Okrúhle stoly, expertné semináre, konferencie, diskusie

OCHRANA PRÁV DETÍ

Od nástupu do funkcie som spolupracovala s občianskym združením Náruč, ktoré sa venuje ochrane práv detí a detským obetiam násillia. V októbri 2018 som prebrala záštitu nad stretnutiami za okrúhlymi stolmi venovanými problematike detských obetí násillia v trestnom konaní, ktoré organizuje občianske združenie Náruč – Pomoc deťom v kríze. Ich cieľom bolo objasniť potreby a práva dieťaťa ako obeť násillia a navrhnúť kroky na naplňovanie Národnej stratégie na ochranu detí pred násillím. V roku 2019 boli v rámci tejto problematiky realizované štyri stretnutia za okrúhlym stolom. Okrem iného sa na týchto tematických diskusiách hľadali spôsoby, ako čo najviac zapojiť orgány sociálnoprávnej ochrany detí do trestných konaní.

Právnicki Kancelárie v roku 2019 predstavili na medzinárodnej konferencii o ochrane práv detí naše zistenia a odporúčania v tejto oblasti. Opäť bolo zdôraznené odporúčanie zriadenia špeciálnych výsluchových miestností, ktoré majú byť prispôsobené tak, aby v nich výsluch prebiehal spôsobom primeraným veku dieťaťa.

Vo februári 2020 sa uskutočnilo šieste stretnutie za okrúhlym stolom. Tentokrát sa i za účasti zástupcov MPSVR SR, zástupcov okresnej prokuratúry a Slovenskej advokátskej komory, hľadali konkrétne riešenia na preklopenie rezortného prístupu v otázke ochrany detských obetí násillia.

PRÁVO NA BÝVANIE

V decembri 2018 som prebrala záštitu nad diskusiou k téme ochrany práva na bývanie organizovanou Nadáciou SOCIA v spolupráci s občianskym združením Proti prúdu (vydavateľ Nota Bene).

V júni 2020 som sa stretla so zástupcami občianskych združení Stopa a PRIMA, ktoré boli v čase pandémie v teréne a pomáhali ľuďom bez domova. Počas diskusie poukázali na to, akým problémom čelili ľudia bez domova práve počas pandémie, keď im opatrenia upravujúce možnosť združovania sa na verejných priestranstvách sťažovali životnú situáciu.

OCHRANA PRÁV ĽUDÍ SO ZDRAVOTNÝM ZNEVÝHODNENÍM

V júni 2019 sa zástupcovia Kancelárie zúčastnili festivalu Helpfest, ktorého cieľom bolo rúcať bariéry medzi svetom zdravých ľudí a svetom ľudí so zdravotným znevýhodnením. Priestor na festivale využili zástupcovia Kancelárie na informovanie o tom, ako môže verejná ochrankyňa práv pomáhať ľuďom so zdravotným postihnutím.

Na stretnutí s komisárkou pre osoby so zdravotným postihnutím pani Zuzanou Stavrovskou v auguste 2020, boli prediskutované viaceré témy týkajúce sa ochrany práv ľudí so zdravotným postihnutím. Okrem diskriminačného nastavenia právnej úpravy vzdelávania bola jednou z tém i právna úprava invalidných dôchodkov. V rámci debaty boli tiež prebraté možnosti oboch inštitúcií vo využívaní oprávnení s cieľom dosiahnuť čo najefektívnejšie výsledky vo vzťahu k podávateľom podnetov.

V októbri 2020 som sa stretla s predsedom Slovenského zväzu nepočujúcich. Na stretnutí som sa oboznámila s hlavnými problémami, ktorým nepočujúci čelia, či už ide o mimoriadne nízky počet tlmovníkov do posunkového jazyka alebo o vzdelávanie nepočujúcich detí.

V auguste 2020 som prijala zástupkyne Špeciálnych olympiád Slovensko, ktoré upozornili na to, že dôležitou súčasťou našej spoločnosti sú aj športovci s intelektuálnym znevýhodnením. Súčasne poukázali na potrebu dodržiavania medzinárodných dohovorov a napĺňanie základných práv a slobôd ľudí so zdravotným postihnutím v športe.

V júli 2021 som sa zúčastnila slávnostného otvorenia podporovaného bývania v Senici pre ľudí so zdravotným postihnutím. Vyzdvihla som skutočnosť, že v takomto type zariadenia sa ľudia necítia príliš inštitucionálne, ale skôr prirodzene, ako doma a s podporou personálu môžu žiť samostatnejší život.

V októbri 2021 som vystúpila s príhovorom na Fóre inklúzie v športe. Upozornila na to, že zdravotné postihnutie je skutočnosťou, ktorá sa znevýhodnením stáva až vtedy, keď je okolie plné bariér a ľudia so zdravotným postihnutím robí závislými od väčšinovej spoločnosti.

OCHRANA PRÁVA NA VZDELANIE

V roku 2018 som na tlačovej konferencii podpísala spolu so splnomocnencom vlády SR pre rómske komunity pánom Ábelom Ravaszom, hlavnou školskou inšpektorkou pani Vierou Kalmárovou a riaditeľkou Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie pani Janette Motlovou, Spoločné vyhlásenie k desegregácii vzdelávacieho systému SR. Upozornili sme v ňom

na nedostatky vo vzdelávacom systéme, pripomenuli vláde SR jej záväzky z programového vyhlásenia v tejto oblasti a navrhli opatrenia na zlepšenie aktuálneho stavu. Jedným z nich bolo zavedenie povinnej predškolskej dochádzky.

Pri príležitosti Medzinárodného dňa Rómov, v apríli 2019, som sa zúčastnila diskusie o segregácii vo vzdelávaní. Opätovne som upozornila na niektoré problémy slovenského vzdelávacieho systému a súčasne poukázala aj na možné riešenia. Jedným z nich je napríklad zmena pri určovaní školských obvodov.

Vo februári 2020 som sa opäť stretla s pani Janette Motlovou. Tentoraz bola diskusia venovaná pripravovanej stratégii inkluzívneho vzdelávania. Na stretnutí sme sa zhodli na potrebe celkovej transformácie vzdelávacieho systému tak, aby bol zabezpečený spravodlivý a rovný prístup k vzdelávaniu pre všetky deti.

Spoločne so zástupcami Kancelárie som sa v septembri 2020 stretla s rodičmi, ktorých deti čelia sťaženému prístupu k vzdelaniu. Príbehy niektorých detí so zdravotným znevýhodnením ukázali, že je nevyhnutné navrhnúť odporúčania, ktoré zaistia, aby mali deti so zdravotným postihnutím adekvátne zabezpečený prístup k vzdelávaciemu procesu.

V októbri 2021 som sa stretla s hlavnou školskou inspektorkou Alžbetou Štofkovou Dianovskou, s ktorou som hovorila o segregácii vo vzdelávacom systéme. Napriek tomu, že školský zákon tieto javy explicitne zakazuje, v praxi sa stále objavujú. Štát je pritom povinný urobiť maximum, aby mali všetky deti garantované právo na vzdelanie.

OCHRANA REPRODUKČNÝCH PRÁV A REŠPEKT K PÔRODU

Na stretnutí s neziskovou organizáciou Poradňa pre občianske a ľudské práva a na tlačovej konferencii, ktorá sa uskutočnila v novembri 2018, som otvorila tému sterilizácií v rozpore s právom na Slovensku. Už 15 rokov SR za to kritizujú aj medzinárodné organizácie. Výbor OSN pre odstránenie všetkých foriem rasovej diskriminácie vo svojich záverečných zisteniach z januára 2018 urgoval SR, aby zabezpečila prístup k účinným prostriedkom nápravy a k adekvátnemu odškodneniu pre poškodené ženy.

Počas Svetového týždňa rešpektu k pôrodu v máji 2018 som sa zapojila do projektu Zuzany Límovej, autorky filmu „Medzi nami“, ktorá oslovila odborníkov v danej oblasti, aby uviedli svoj komentár k jednotlivým problémom pôrodníctva na Slovensku.

V októbri 2021 som prijala oslovenie organizácie Ženské kruhy na spoluprácu vo forme edukačných videí o pôrodnickej starostlivosti. Obasah edukačných videí je zameraný na výsledky z prieskumu o dodržiavní práv žien počas poskytovania zdravotnej starostlivosti pri pôrodoch. Okrem toho sa videá zameriavajú i na informácie o tom, aké práva majú rodiace ženy a aké sú ich možnosti v prípade, že sa domnievajú, že ich práva boli porušené.

V roku 2021 som sa v rámci oblasti reprodukčných práv venovala najmä sterilizáciám v rozpore s právom, ktoré boli vykonané prevažne na rómskych ženách. V lete na stretnutí s poslancami som akcentovala

potrebu priekročenia k efektívnemu riešeniu problému, ktorý prinesie systémové, primerané a adekvátne kroky k náprave chýb a krívd zminulosti. Ocenila som prísľub týkajúci sa prijatia legislatívy, ktorá by zabezpečila odškodnenie dotknutých žien. Následne sa v tejto veci v októbri 2021 konalo stretnutie za okrúhlym stolom. Zástupcovia viacerých rezortov vyjadrili ochotu a snahu byť pri hľadaní riešení súčinní.

V septembri 2021 som sa zúčastnila na diskusii za okrúhlym stolom, na ktorej organizácia Možnosť voľby prezentovala výsledky svojho výskumu so zameraním na právo a prístup k bezpečným interrupciám. Výsledky prieskumu umožnili odbornú a vecnú diskusiu o návrhoch opatrení smerujúcich k zlepšeniu práva žien na zdravie, vrátane prístupu k bezpečným interrupciám.

OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

Podpísala som výzvu odbornej a kultúrnej obce ku klimatickej kríze adresovanú vláde SR, médiám aj verejnosti. Iniciatíva reaguje na klimatickú konferenciu COP24, ktorá sa začala v decembri 2018 v Katoviciach v Poľsku, s účasťou viac ako 200 krajín sveta, ako aj na stanovisko vedeckej obce z októbra 2018. Právo na priaznivé životné prostredie je ohrozené klimatickou krízou, ktorá zásadne ovplyvňuje našu budúcnosť. Ak nezačneme ihneď hľadať riešenia na zmiernenie a spomalenie krízy, o niekoľko rokov už môže byť neskoro. Z tohto dôvodu som vyslovila podporu iniciatíve a vyzvala som aj verejnosť, aby sa k výzve pripojila.

V septembri 2019 sa zamestnanci Kancelárie zúčastnili klimatického štrajku v Bratislave, aby vyjadrili podporu ochrane planéty a hľadaniu riešení pre jej záchranu. Organizátorom bola iniciatíva Fridays for future, ktorá prebúdza verejnosť k aktivite a vyzýva zákonodarcov k zodpovednému prístupu pri prijímaní opatrení na ochranu prírody.

V júni 2020 som prijala europoslancu Martina Hojsíka, ktorý sa dlhodobo profesionálne venuje ochrane životného prostredia. Diskusia sa týkala predovšetkým prieskumu z iniciatívy verejnej ochrany práv zameraného na environmentálne záťaž z minulosti.

OCHRANA PRÁV LGBTI

Právnicki Kancelárie sa v júli 2019 zúčastnili diskusie o dúhových rodinách spoločne s niekoľkými párami rovnakého pohlavia, ktoré vychovávajú deti. Absenciou právneho rámca pre zrovnoprávnenie párov rovnakého pohlavia sme si ako štát nesplnili povinnosť zabezpečiť rešpektovanie súkromného a rodinného života. Páry rovnakého pohlavia dokážu zabezpečiť rodinné zázemie, v ktorom funguje súdržnosť, rešpekt a pomoc.

V roku 2019 som sa spoločne s kolegami zúčastnila Dúhového Pride-u. Zdôraznila som, že dnes už nie je na mieste otázka či, ale ako konkrétne budeme hľadať právne riešenia pre dôstojný život párov rovnakého pohlavia.

Pre pandemickú situáciu sa Dúhový pride v roku 2020 a 2021 konal vo virtuálnej podobe. Po oba roky som podujatiu vyjadrila svoju podporu.

Z okna Kancelárie som vyvesila dúhovú zástavu, ako upozornenie na prehládanie práv LGBTI ľudí na Slovensku.

OCHRANA PRÁV SENIOROV

V októbri 2019 som prevzala záštitu nad konferenciou Senior Friendly, počas ktorej som sa so seniormi rozprávala o dodržiavaní práv starších ľudí žijúcich v zariadeniach pre seniorov, a tiež o vlastnom prieskume o úrovni ich kontroly na Slovensku.

Na jeseň 2019 zástupcovia Kancelárie pripravili workshop pre orgány vykonávajúce kontrolu nad dodržiavaním práv v zariadeniach pre seniorov. Cieľom bolo vytvorenie platformy pre výmenu skúseností a informovanie o prístupe jednotlivých orgánov ku kontrole.

Vo februári 2020 som sa spoločne s kolegami zúčastnila diskusie so seniormi v Rastislaviciach. Seniori boli oboznámení s fungovaním inštitúcie verejného ochrancu práv a zároveň im boli priblížené možnosti na koho sa obrátiť v prípade, ak majú právny problém.

MARGINALIZOVANÉ RÓMSKE KOMUNITY

Občianske združenie Proti korupcii ma v máji 2018 pozvalo na verejnú diskusiu o chudobe, jej príčinách a dôsledkoch. Tento spoločenský problém síce zasahuje len určitú časť obyvateľstva, no aby sme ho prekonávali, musíme ho riešiť systematicky.

Samostatnou kapitolou témy chudoba je rómska otázka, ktorá si vyžaduje dlhodobé a účinné opatrenia v oblasti vzdelávania a bývania, a s tým súvisiacou zamestnanosťou. Je potrebné vyriešiť základné existenčné potreby, edukáciu detí aj ich rodičov a hľadať cesty ako im napomôcť. Pozitívne príklady sú dôkazom, že sa to dá, ale na to, aby sa ich počet zvyšoval, je dôležité prijať systémové opatrenia a riešenia. Na otázku chudoby vplýva aj otázka prístupu k pitnej vode, ktorou sa Kancelária dlhodobo zaoberá. Dostupnosť pitnej vody je jedným z krokov k prekonávaniu chudoby v spoločnosti.

Začiatkom novembra 2021 som sa zúčastnila stretnutia za okrúhlym stolom o situácii marginalizovaných rómskych komunití. Okrem poslancov Európskeho parlamentu sa diskusie zúčastnili i zástupcovia mimovládneho sektora či zástupkyňa rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny.

Diskusia bola zameraná najmä na rómske osady a sociálnu situáciu v nich, z ktorej pramenia i ďalšie problémy týkajúce sa zdravia, vzdelávania či zamestnanosti. Poukázala som na problémy, ktorým sa v rámci svojej činnosti venujem, či už ide o segregáciu rómskych detí v školskom systéme, nedostatok pitnej vody, sterilizácie v rozpore s právom alebo uzatváranie celých rómskych osídlení do karantény počas pandémie.

OLYMPIÁDA ĽUDSKÝCH PRÁV

Od svojho nástupu do funkcie pravidelne preberám záštitu nad Olympiádou ľudských práv. V rámci spolupráce právnicki každoročne realizujú prednášky pre študentov, ktorí sa rozhodli do tejto súťaže

zapojiť. Súčasťou Olympiády ľudských práv je aj súťaž esejí na ľudskoprávnu tému. Víťazovi je ponúknutá stáž v Kancelárii.

PODPORA PODUJATÍ A KAMPANÍ

Počas svojho mandátu som opakovane prevzala záštitu alebo vyjadrila verejnú podporu podujatiam a kampaniam ako Belasý motýľ, ocenenie Roma Spirit, projekt Otvorené školy, podujatie Human Forum, festival Jeden svet, kampaň 16 dní aktivizmu proti násiliu na ženách, Deň Narcisov, Deň vojnových veteránov či Hodina zeme.

06 REGIONÁLNE VÝJAZDY

Od polovice roka 2017 som začala realizovať pravidelné regionálne výjazdy do jednotlivých krajov v rámci Slovenska. Výjazdy sú zamerané na osobné stretnutia s riaditeľmi a vedúcimi predstaviteľmi nápravných zariadení, väzníc, Policajného zboru, mimovládnych a neziskových organizácií, ktoré svoju činnosť upriamujú pozornosť na ochranu základných práv a slobôd. Cieľom je prostredníctvom osobného stretnutia posilniť a rozvíjať vzájomnú spoluprácu medzi inštitúciami, riešiť možné problémy čo najefektívnejšie, a ak je to možné, priamo na mieste.

Do programu je vždy zaradená aj vzdelávacia činnosť spojená s prednáškou a s diskusiou na vysokej alebo na strednej škole. Žiaci a študenti majú možnosť získať podrobnejšie informácie o fungovaní a o pôsobnosti verejného ochrancu práv, užitočné informácie o základných právach a slobodách, možnosti ich uplatnenia, ako aj o tom, v akých prípadoch je možné obrátiť sa na Kanceláriu.

Predmetom regionálneho výjazdu je tiež zber dát, informácií, vyhotovovanie prieskumov k podnetom, ktorými sa Kancelária zaoberá. Bezprostredný kontakt s inštitúciami a s úradmi priamo v teréne umožňuje okamžitý prístup k informáciám a dátam s podrobným vysvetlením problematiky, čo prispieva k efektívnosti a odbornosti práce.

Ďalším z cieľov týchto výjazdov je snaha priblížiť sa k občanom, ktorí majú možnosť obrátiť sa na Kanceláriu s podnetom priamo na mieste, na ktorom sa účastníci regionálneho výjazdu nachádzajú. Kancelária sa tak stáva dostupnejšou a otvorenejšou pre širokú škálu inštitúcií, organizácií, ako aj pre samotných občanov.

V roku 2017 som absolvovala návštevu Košického samosprávneho kraja, ktorá bola zameraná na oboznámenie sa so systémom doučovania detí v budove evanjelickej fary v Rankovciach, ako aj so systémom poskytnutých mikropôžičiek obyvateľom Rankoviec, ktorí si svojpomocne postavili obydlia, čo im zabezpečilo dostatok životného priestoru a lepšie podmienky pre život.

V Banskobystrickom samosprávnom kraji som sa okrem stretnutia s riaditeľom väznice pánom Jozefom Vajsom a s riaditeľom Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Banskej Bystrici pánom Štefanom Šurkom, stretla aj s aktivistami zo Združenia Slatinka a miestnymi obyvateľmi v Šalkovej, ktorí riešia dlhodobý problém MVE na rieke Hron.

Upozornila som, že povoľovanie výstavby týchto elektrární sprevádzalo viacero porušení ľudských práv, čoho dôsledkom môže byť rozkúskovanie rieky Hron na malé jazierka. V obci Šalková vzniklo takéto dielo priamo pred domami miestnych obyvateľov, čo so sebou prinieslo zvýšenie hluku, znečistenie vody presakujúcej do pôdy, problémy s premnožením komárov, so spodnou vodou a znehodnotenie hodnoty ich domov.

V roku 2018 som sa na regionálnom výjazde v Žiline, spolu so zamestnanci Kancelárie, pozrela na otázku bývania rodín, ktoré po požiari v bytovke na Bratislavskej ulici dodnes žijú v provizórnych unimobunkách.

V jednom z obytných kontajnerov s tromi posteľami žije v stiesnených priestoroch napríklad aj osemčlenná rodina. Mesačné náklady zahŕňajúce nájomné a poplatky za energie vychádzajú na 200,- €. Podľa informácií zástupcov sociálneho a bytového odboru mesta Žilina – nájomníci nesmú byť dlžníkmi a musia mať zaplatený poplatok za komunálny odpad na to, aby im mesto pridelo iný nájomný byt.

V novembri 2018 som dostala prvýkrát pozvanie na pracovné stretnutie od predsedu vyššieho územného celku, konkrétne od pána Jozefa Viskupiča, predsedu Trnavského samosprávneho kraja. Jednou z tém stretnutia v Trnave bola kauza „Čistý deň“ a vývoj situácie v súvislosti s ukončením nájmu budovy s prevádzkovateľmi zariadenia a jej využitie na iné účely. Podľa pána predsedu, kraj hľadá nové spôsoby kontroly zariadení sociálnych služieb a tu vidí priestor na úzku spoluprácu s Kanceláriou. Okrem toho sa na rokovaní rozoberala téma vzdelávania v súvislosti s rozdelením školských obvodov, ktorej sa Kancelária dlhodobo venuje.

Počas novembrového regionálneho výjazdu v Nitre prebehlo stretnutie s pani Eleonórou Grófovou, riaditeľkou Ústavu na výkon trestu odňatia slobody Nitra – Chrenová, v ktorom sú umiestnené ženy. Pani riaditeľka ma oboznámila s aktuálnou situáciou v ústave, nasledovala prehliadka samotnej väznice, jej priestorov ako aj materiálneho vybavenia.

V marci 2019 sa uskutočnil ďalší regionálny výjazd do Košíc, počas ktorého som mala možnosť stretnúť so zástupcami Národného projektu Zdravé komunity. Projekt zabezpečuje asistenčné služby nielen v nemocniciach, ale aj v teréne, pomáha lekárom, starostom a školám pri práci s Rómami vo vylúčených komunitách. V rámci výjazdu na východe Slovenska som sa stretla tiež s rómskymi aktivistkami, s ktorými pracuje Poradňa pre občianske a ľudské práva. V rámci debaty sa rozoberali viaceré problémy, s ktorými sa táto komunita stretáva, medzi nimi aj doposiaľ nevyriešené sterilizácie rómskych žien v rozpore s právom.

V druhej polovici marca 2019 som sa zúčastnila pracovného stretnutia s novozvoleným primátorom mesta Žilina pánom Petrom Fiabánem. Témou stretnutia bola aktuálna situácia na Bratislavskej ulici, ako aj plánované kroky v tejto oblasti. Predniesla som vedeniu mesta niekoľko odporúčaní a pozitívnych príkladov, ako možno situáciu riešiť. Súčasťou regionálneho výjazdu bolo aj stretnutie s riaditeľom Ústavu na výkon väzby a Ústavu na výkon trestu odňatia slobody Žilina pánom Pavlom Kubom a obhliadka priestorov ústavu.

V septembri 2019 sa v rámci výjazdu do Žilinského samosprávneho kraja uskutočnilo stretnutie so župankou Erikou Jurinovou. Hlavnou témou stretnutia boli výsledky nášho prieskumu úrovne kontroly zariadení pre seniorov.

Počas regionálneho výjazdu do Žiliny a Púchova sa zástupcovia Kancelárie zúčastnili diskusie Ticho po anjelovi alebo prečo si pripomínať Daniela Tupého. Prípady, v ktorých páchatelia nie sú potrestaní, najmä v dôsledku zlyhania štátnych orgánov, predstavujú obrovskú traumu a nespravodlivosť nielen pre ich blízkych, ale aj pre celú spoločnosť. Súčasťou programu výjazdu bolo aj stretnutie s vedením mesta i s občanmi Púchova. Diskusia bola najmä o kompetenciách verejnej ochrankyne práv a aktivitách Kancelárie.

V novembri 2019 sa uskutočnil výjazd do Banskej Bystrice, v rámci ktorého sa konala diskusia o ľudských právach so študentmi Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela. Zároveň som sa zúčastnila i medzinárodného ľudskoprávného podujatia Human Forum.

Celosvetová pandémia, ktorá začala v marci 2020, bohužiaľ negatívne ovplyvnila i možnosť realizácie regionálnych výjazdov. Osobné stretnutia boli minimalizované a časť zo stretnutí sa presunula do online priestoru.

Pri prechodnom zlepšení pandemickej situácie v máji 2021 som spoločne s kolegami navštívila Základnú školu v Muránskej Dlhej Lúke. Školou nás prevádzala pani učiteľka Monika Podolinská, ktorá sa dlhé roky venuje práci s deťmi z marginalizovaných rómskych komunít. Školu sme opäť navštívili i v júli, kedy aj vďaka úsiliu pani Podolinskej prebiehala letná škola, ktorá mala pomôcť deťom z rómskych komunít dobehnúť vzdelávací proces prerušený pandemiou.

V júni 2021 som navštívila Základnú školu v Chminianskych Jakubovanoch, ktorá je súčasťou projektu Otvorené školy. Na návšteve sa stretla so žiakmi z marginalizovanej rómskej komunity. O snahe o prelomenie kola generáčnej chudoby som sa zhovárala so zástupkyňami Otvorených škôl a Teach for Slovakia spolu s riaditeľkou a učiteľkami školy.

